

כסלו תשע"ב ינואר 2012

לב לוב 13

כתב העת של הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

הניצנים נראו בארץ, עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו.

הנביא.
פסל ברונזה מתוך
התערוכה של משה
פנחסי במרכז המורשת

תוכן הענינים

3. דבר העורכת - מתי גילעד
  4. דבר היו"ר - מאיר כחלון
  5. האביב הערבי או אולי החורף האיסלמי? ד"ר יצחק בן-גד
  6. הכל זהב - משה (זיגי) זיגדון
  8. ר' כמוס פלאח זצ"ל - דוד ג'אן (ג'יעאן) ויוסף בן דוד ג'אן (ג'יעאן)
  10. פרחי פייטנות פורחים בשדה עוזיה - דינה דנון-דאבוש
  12. בית הספר העברי בטריפולי בלוב - דוד ארביב קושאנה
  14. לא מבינים ערבית - צבי גבאי
  15. דם סמך ממים - בנימין דורון דעדוש
  16. יחף בחולות לפטיס - תערוכה של משה פנחסי - מתי גילעד
  18. עליית הנוער - דניאל מימון
  20. נקמת האחות - מאיר אלסייג
  22. הכלה והמטאטא - דינה דנון דאבוש
  24. אשת הברזל - אסתר גואטה-חדאד
  26. הילד מהכניסה השלישית - מתי גילעד
  27. אירועים וכנסים - יעקב חג'ג' לילוף
30. Ricordo degli Ebrei Libici - Ahmed Fergiani
  31. La nave degli emigranti - Daniel Mimun
  32. Herbert Paganì Un artista eclettico - Franco Cohen
  34. Risarcimento danni di Guerra dalla Germania - Joseph Mimun
  35. La lingua Ebraica: antica e colta - Yaakov Jack Abta

Iscriviti all'Organizzazione Mondiale degli Ebrei di Libia. Sii partecipe e usufruerai dei seguenti vantaggi:

- 1) Abbonamento alla rivista "Germogli" (Livluf).
  - 2) Sconti speciali sui spettacoli, dischi e d.v.d.
  - 3) Partecipazione alle votazioni per le elezioni dei membri dell'Organizzazione.
  - 4) Aggiornamenti sulle novità in corso
- Prezzo annuale: **50 Euro** (Estero), 100 Shekel (Israele).
Si accettano pagamenti con carta di credito.
- Per informazioni: 972-3-5336268 www.livluf.org.il**

מגוון הטבות למצטרפים לחברות בארגון העולמי:

- 1) מני לכתב העת "לב לוב"
  - 2) הנחות למופעים ותקליטורים
  - 3) זכות השפעה בבחירות לארגון
  - 4) עדכונים על פעילויות שוטפות
- להצטרפות:**
03-5336272 03-5336268

מייסד ועורך ראשון
נחציה-נחום גלבוע

עורכת ראשית
מתי גילעד

עריכה לשונית
ד"ר רחל ברוך

מנהל
צורי דורון-דדוש

עיצוב והפקה:
gstudio88

דפוס:
"המרכז" האחים תשובה נתניה

צילום:
מאיר כחלון, מאיר אלסייג,
עמוס לגזיאל, משה זיגדון,
דינה דנון-דאבוש.

כותבים:
מאיר אלסייג, צבי גבאי,
דוד ארביב-קושאנה,
אסתר גואטה-חדאד,
מתי גילעד, דוד ג'אן (ג'יעאן)
ויוסף בן דוד ג'אן (ג'יעאן),
בנימין דורון-דעדוש,
דינה דנון דאבוש, משה זיגדון,
יעקב חג'ג' לילוף
Joseph Mimun, Franco Cohen,
Daniel Mimun,
Yaakov Jack Abta,
Ahmed Fergiani

**Radattore della sezione
italiana:**
Daniel Mimun

הפקה:
הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

חברי מערכת:
אלסייג מאיר, דורון-דעדוש בנימין,
דורון-דדוש צורי, זיגדון (זיגי) משה,
יולזרי תקווה,
מימון דניאל.

© כל הזכויות שמורות
לארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב
רח' משה הדי 4, אור יהודה
luv@bezeqint.net
www.livluf.org.il
03-5336268/72

מוזאון יהדות לוב
פתוח בימים א'-ה'
בחול המועד ואיסרו חג
בין השעות 17:00-09:30.
סיור מודרך לקבוצות
בתיאום מראש.

מורשת יהדות לוב f

קוראים יקרים,

בימים אלו אנו מתחילים להיפרד מהחורף הישראלי אבל תמיד נחמד להתרפק בנוסטלגיה על תקופה קרה זו של השנה. אווירה של חורף מתקשרת בדמיונו תמיד לכוס סחלב חם ולהתכרבלות בפוך רך ונעים. לצערנו, ימים כאלה מתרחקים יותר ויותר זה מזה, ואנו זוכים לימים שטופי שמש רבים גם בחודשים הקרים בשנה. לפעמים נדמה לי שלפני שלושה עשורים היה חורף אמתי בישראל. זוכרת אני תקופות ארוכות של ימים קרים ורטובים מאוד, ואפילו מעט חשוכים.

ערב אחד בשנות השמונים היה קר במיוחד. מזגן עדיין לא היה לנו, ורק תנור הנפט הריחני שדלק באמצע החדר, ניסה בכל כוחו לסלק את הצינה העזה. הבזק הברקים וקולות והרעמים נידבו מופע אורקולי מרגש. ישבנו כולנו על הספות בסלון: אמי, אבי, אחיי הקטנים ואני, מכורבלים בשמיכות צמר מנומרות. לפתע שמעתי את אימא לוחשת לאבא - "אני קמה להכין 'קיקוט', בא לך?" אבא ענה לה בעיניים נוצצות: "זואי, בדיוק בזמן". "אימא, מה זה קיקוט" שאלתי. "עוד מעט תדעי!"

בחשק ובשמחה קמה אמי מהספה, נכנסה למטבח הקטן ולאחר דקות מעטות קראה לנו לבוא לשולחן. אבא קפץ בהתלהבות מהספה, התיישב ראשון מול שולחן האוכל וצפה באימא, שהובילה בזהירות רבה, צלחת מהבילה של מרק סמיך ואדום מאוד. גם אנחנו הצטרפנו. הצבע האדום של המאכל אותת את אותות האזהרה המוכרים... אבא הסתכל בצלחתו, סחט בסיבוב את הלימון במין טקסיות מוגזמת והחל לוגם בהנאה צרופה. מספר טיפות לימון שקפצו על פניי גרמו לי להחמיץ פנים, מוזר היה בעיניי העניין הרב של אבא בלימון. כף ראשונה הכנסתי לפי, ולאחר כמה שניות התחלתי לרקד ולקפץ: "חריף!!! אמא מים, מים, מהר!" אבא סחט לימון גם למרק שלי כדי לעדן את חריפותו וכך יכולתי להמשיך ללגום אותו, שכן לא רציתי לוותר על התענוג.

לא הייתה זאת צלחת הקיקוט החריפה והמהבילה בלבד שחיממה אותנו באותו הערב, אלא חדות האכילה בצוותא היא זו שחיממה את לבנו. קיקוט הינו מאכל פשוט במרכיביו, אך מי אמר שחייב להיות מאכל יקר על השולחן כדי לאחד את בני המשפחה? זיכרון אותו ערב בבית הוריי הוכיח לי, שטעם החיים אינו נמצא באוכל אלא באווירה שבה הוא נאכל.

בגיליון זה העלינו על הכתב סיפורים על אנשים מיוחדים, נשים וגברים בני הקהילה שלנו. נציין כאן את דרכיהם המיוחדות ואת הישגיהם המעולים. סיפורים אישיים הם בעלי חשיבות מרובה, שכן הם מדגישים ערכים כמו: נחישות, נתינה, דבקות במטרה ואהבת האדם - המייחדים את קהילת יהודי לוב.

זמן יקר ומחשבה רבה מושקעים בכתיבת הסיפורים, המאמרים והכתבות. אני רוצה להביע את הערכתי ותודתי לכל הכותבים לכתב העת "לבלוב", שעבודתם והשקעתם נשאה פרי זה, ולאנשים התורמים מאחורי הקלעים, שתרומתם רבה וחשובה להפקת הגיליון.

מתי גילעד, עורכת.

קורא יקר!

בבואי לסקור בפניכם את פעילותנו בשנת 2011 עלי לציין בסיפוק רב, כי הכרת ממשלת ישראל בהכללת יהודי לוב כניצולי שואה, תיקנה עוול מתמשך. החלטה זאת זכתה להדים חיוביים מאוד בקרב בני הקהילה, והביאה לידיעת הרבים בארץ, כי גם אנחנו נכללנו במסגרת "הפתרון הסופי" של הנאצים, וכי הוחל בכך הלכה למעשה על פי פקודתו של מוסוליני מיום 28.02.1942, שבעקבותיה הוגלו יהודי לוב למחנות ריכוז באפריקה ובאירופה.

בפעילותנו השוטפת סיימנו את שנת 2011 בצורה חיובית, הן בהשקעות בבית המורשת והן בפעילויות של מורשת ותרבות שהקיפו רבים מבני הקהילה בכל חלקי הארץ. לאחרונה צעירים רבים מבני הקהילה מגיעים למרכז המורשת, מזדהים ומתחברים עם מורשתם ועם עברם המשפחתי. אנו עושים כמיטב יכולתנו להרחיב את ההסברה, ומספר החברים המצטרפים לארגון העולמי שלנו, גדל. אני פונה אליכם, חברים יקרים, בקריאה לפעול בקרב בני משפחותיכם הקרובים והרחוקים ולקרבתם לבית מורשתם. אני מבקש להזכיר לכל בני הקהילה להתפקד לארגון ולשמור על הקשר עם מרכז המורשת באור-יהודה.

אני שמח על שהיום אנו יכולים לציין בסיפוק, כי בעבודה מאומצת של צוות מתנדבים בארגון ובשיתוף פעולה הדוק עם הרשות לזכויות ניצולי השואה באוצר, רבים מקבלים את הרנטה החודשית ומרגישים בטוחים יותר במצבם הכלכלי, שהיה קודם לכן קשה מאוד. במרכז המורשת מעניקים טיפול צמוד ואישי לכל הניצולים לשם הבטחת זכויותיהם ולקבלת הרנטה המגיעה בזכות. לצערי, ישנם רבים שלא זכו ליהנות בתקופת חייהם לקבלת הזכאות המגיעה להם כחוק ממשרד האוצר בעקבות טיפול כושל של חלק מעורכי הדין ושל מאעכרים למיניהם.

הארגון העולמי ימשיך לשמש ככתובת המייצגת של כל יהודי לוב ולטיפול בצורכיהם של בני הקהילה. יחד עם זאת אנו פועלים במרץ בשיתוף פעולה עם יתר הארגונים של יוצאי ארצות ערב ואיראן, למען הבטחת המורשת ורישום הזכויות של הנכסים הציבוריים והפרטיים שהשארנו בגולה. בנוסף, הצלחנו לגרום לקבלת החלטה (פברואר 2009) בכנסת ישראל, ולפיה זכויות יהודי ארצות ערב יעמדו בראש הדיונים בקבלת ההחלטות של הממשלה במו"מ עם הפלשתינאים. גם הקונגרס האמריקאי, בהחלטתו משנת 2008, קיבל החלטה פה אחד, ולפיה כל הזכויות של יהודים יוצאי ארצות ערב תובטחנה במו"מ לשלום בין הפלשתינאים לבין ישראל.

בשנים האחרונות השתדלנו ליצור קשר עם חברי הממשלה הזמנית בלוב, מתוך תקווה שתקום ממשלה דמוקרטית, ונוכל להיות גשר לפעילות משותפת. זאת למרות שידענו, כי בתקופתו הארוכה של הרודן קדאפי הוא חיסל את מירב המורשת של יהודי בלוב.

נמשיך לעקוב אחר הנעשה בלוב מתוך תקווה שתקום ממשלה "שפויה" ודמוקרטית, כפי שהבטיח הנציג שביקר אצלנו, בעקבות הקשרים שיצר נציג הארגון שביקר שם. כך נוכל לקיים קשרים וגם לבקר בצורה חופשית בארץ שבה נולדנו.

הכול עומד בסימן שאלה גדול ותלוי בדרך שבה יתפתחו הדברים במזרח התיכון הסוער. אנו נתפלל לטוב....

מאיר כחלון, יו"ר הארגון

האביב הערבי או אולי החורף האיסלמי?

ד"ר יצחק בן גד, מזרחן לשעבר קונסול כלל של ישראל בשיקאגו וקונסול כללי במיאמי.

במזרח התיכון כל מי שעשה מהנבואה מקצוע - פשט את הרגל. איש לא צפה את האביב הערבי שהחל בחורף של שנת 2011. בן עלי נשיא טוניסיה-ברח, מובארק נשיא מצרים-הודח, וקדאפי נשיא לוב - נרצח.

של קדאפי, האמינו שיש להיאבק בשלטון דיקטטורי ומושחת, כדי שההמונים ילכו לבחירות ויבחרו ממשלה דמוקרטית. מדינת המערב עלולות לגלות שבמקום דמוקרטיה יקבלו משטר אסלאמיסטי קיצוני אנטי מערבי, אנטי ישראלי, ולפעמים אנטישמי. נצחון האסלאמיסטים בטוניסיה אינו מבשר טובות ולוב כנראה תלך בדרכה של טוניסיה. הפתגם הערבי אומר: "לפעמים הרוח נושבת נגד הכיוון שבו הספינות חפצות". מובראק של מצרים היה בן ברית של המערב בכלל ושל אמריקה בפרט. בשעת מבחן האמריקנים התנערו ממנו, וקיבלו במקומו את האחים המוסלמים. בשנים האחרונות של קדאפי בלוב הוא התקרב מאוד למערב, הפסיק לקדם את פרויקט הנשק הגרעיני, הסגיר את הפושעים שפוצצו את המטוס האמריקני ב-1986 בלוקרבי מעל שמי סקוטלנד, ושילם פיצויים נדיבים למשפחות שאיבדו את יקיריהם. למרות כל זאת היו אלה מדינות נאטו שפעלו יחד עם המורדים הלובים כדי להפיל את המשטר. מי יודע מה יהיה בלוב בעתיד? בנושא זה נכשלה, כאמור, גם מדינת ישראל. אנו, בעבר השתמשנו בשיעים בלבנון נגד הפתח וקיבלנו בלבנון את חיזבאללה, אנו שהפעלנו את החמאס בעזה נגד הפתח, וקיבלנו את שלטון החמאס.

לסיכום. כנראה אין רגע אחד משעמם באזור שלנו. אירועים היסטוריים דרמטיים מתחוללים נגד עינינו. חשוב מאוד לזכור, שבמזרח התיכון אין זכות קיום למי שאינו חזק. כדי להתקיים ישראל צריכה להיות חזקה, חכמה, אחראית ומאוחדת, וכמובן, ללמוד משגיאות העבר.

בפייסבוק ובטוויטר ומודעים למה שקורה בעולם הרחב הם תוהים: מדוע אנו במדינות ערב שונים מהצעירים בארה"ב ובאירופה? הצעירים בארצות ערב שואפים לחיות בכבוד, להקים משפחה, להילחם בשחיתות ובדיכוי ולשאוף לדמוקרטיה כמו בארצות הדמוקרטיות. הצרה היא שהצעירים האלה אינם היחידים שמשחקים בזירה, בוודאי לא המאורגנים ביותר.

מה יהיה בעתיד? הזהרנו בתחילת המאמר שאין לעשות מהנבואה מקצוע. ישנו סיכוי רב, אך גם סיכון גדול. ההיסטוריה של האזור מוכיחה שיש מספיק סיבות להיות מודאגים.

העולם עדיין זוכר את ההפגנות ההמוניות נגד שלטון השאה הפרסי ב-1979. התוצאה הייתה עליית אייאטולה חומייני והשתלטות החומניסטים על איראן. החומניסטים היום ובראשם אחמדיניג'אד עושים כל מאמץ להשיג נשק גרעיני. אם וכאשר ישיגו נשק זה, יאיימו האיראנים על בטחונם של העולם בכלל ועל ישראל בפרט.

ניסיון נוסף של האסלאמים להשתלט על השלטון באלג'יריה היה ב-1992. בבחירות דמוקרטיות ניצחו האחים המוסלמים באלג'יריה. הצבא נאלץ להתערב כדי לבטל תוצאותיהן. פרצה מלחמת אזרחים שגבתה חייהם של רבבות ונגמרה רק בעקבות ביצוע תכנית הפיוס של הנשיא האלג'ירי המכהן היום עבד אל עזיז בוטפליקה.

עלינו לזכור שהחמאס בעזה וחיזבאללה בלבנון נבחרו גם הם בצורה דמוקרטית וכך עלו לשלטון.

מדינות המערב שעזרו להפיל את שלטון

בשעת כתיבת מאמר זה מתרחשות מהומות בתימן ובסוריה, נודע על עשרות אלפי הרוגים פצועים ועצורים. בשתי המדינות הללו ההמונים דורשים להפיל את המשטר. לוב מעניינת במיוחד. להבדיל ממצרים, שהיא מדינה ענייה, וטוניסיה, שמצבה הכלכלי קשה, לוב נחשבת למדינת נפט וגז, מדינה עשירה גם בקנה מידה אירופי. על פי דו"ח קרן המטבע העולמית עתודות מטבע החוץ של לוב היום הן בערך 150 מיליארד דולר.

המשק הלובי צמח בשבעה אחוז כל שנה. בשנת 2010 בלבד היה ללוב עודף תקציבי של 16 מיליארד דינר, שהם כשלושה עשר מיליארד דולר.

המשק הלובי צפוי להמשיך ולפרוח גם בשנים הבאות עם עליית תפוקת הנפט של לוב. ההערכה היא, שבשנת 2015 תהיה תפוקת הנפט של לוב בערך 2.5 מיליון חביות ליום.

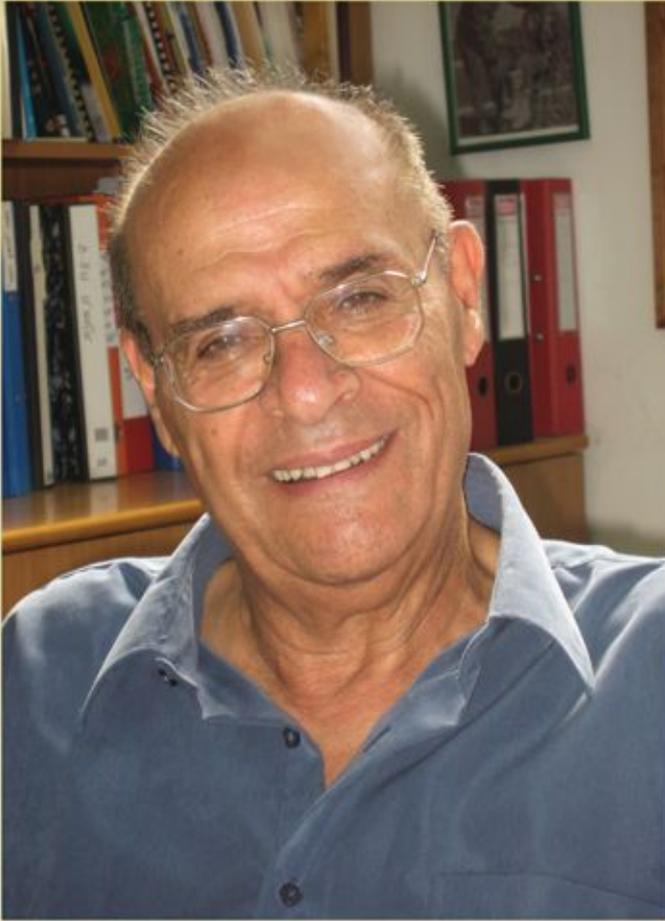
הגידול בתפוקה קשור להשקעות גדולות של החברות הזרות.

במה שונה האביב הערבי היום מההיסטוריה של העבר הרחוק או הקרוב במזרח התיכון? בשנות החמישים, השישים והשבעים של המאה הקודמת היינו עדים להפיכה, ובערבית - "אנקילאב". היום אנו עדים למהפכה, "תוורה" בערבית.

בהפיכה קבוצת קצינים אחת קושרת קשר, ובאישון הליל מדיחה קבוצת קצינים אחרת ומשתלטת על השלטון. זה קרה במצרים, בסוריה, בלוב, בטוניסיה, באלג'יריה ועוד.

הפעם "האביב הערבי" שונה לחלוטין. מאות אלפי אזרחים יוצאים לרחובות ומבקשים להדיח את השלטון. ההמונים האלה בחלקם צעירים, משכילים, חלק מובטלים שצופים בטלוויזיה כל יום, לוקחים חלק בפעילויות

הכל זהב

משה (זיגי) זיגדון

ברוך חגאי חתן פרס ישראל לספורט ותרבות הגוף על פועלו לקידום ספורט הנכים בישראל לשנת 2001.

זהו סיפורו המופלא של ברוך חגאי, ספורטאי נכה, מבכירי מאמני ספורט הנכים בישראל, שצבר שש-עשרה מדליות זהב בענפי ספורט שונים, ועוד מספר לא מבוטל של מדליות כסף וארד, הישגים שיכולים לספק השראה לרבים העוסקים בענפים תחרותיים ובכלל.

הכדורסל. עד מהרה התבלט ביכולות שלו ובגיל צעיר השתתף בתחרויות שונות לנכים בענפי ספורט שהיו די חדשים עבורו.

את התפתחות הכדורסל לנכים בארץ אפשר לזקוף לא מעט לזכותו של ברוך. הוא הצטרף לנבחרת בשנת 1962, וזו נהפכה לגורם חשוב בספורט הנכים העולמי.

בשנת 1964, באולימפיאדת הנכים בטוקיו, זכה ברוך במדליית זהב בשחיית חזה ל-50 מטר. באותה שנה ובאותה אולימפיאדה הוא הוסיף לצווארו עוד מדליית זהב בטניס שולחן ליחידים. בתחרויות הכדורסל באולימפיאדת טוקיו 1964 שיחקה הנבחרת הישראלית בהרכב חסר, אולם בזכות השתתפותו של ברוך גם בענף זה זכתה במקום השלישי.

בספר "הנידונים לתהילה", המספר את סיפורם של הספורטאים הנכים בארץ והשתלבותם בחברה, כתב משה רשקס, נכה צה"ל על ברוך חגאי את הדברים הבאים: "במשך עשרים וחמש שנה הטיל ברוך את מוראו על יריבות הכדורסל של הבינלאומית, עד כדי כך שהמאמנים היריבים החלו לפתח טקטיקות משחק נגד ישראל, שמטרתן הייתה לבלום ולסגור את ברוך, ובתוך כך זנחו את יתר הקבוצה. בזכות הטקטיקה הזו היו יתר השחקנים מתפנים לתנועה וזריקות. ברוך היה מהתל בשומרו האישיים, משתולל ביניהם ומוסר את הכדור לשחקן פנוי. הוא היה מנהיג

ברוך את מושבו, מאז תחילת פעילותו הספורטיבית כילד במסגרת איל"ן, כשהגיע לשם בפעם הראשונה, פגש קבוצת ילדים על כיסאות גלגלים המנסים להגיע עם הכדור אל הסל אך אינם מצליחים להגביהו. לקח ברוך את הכדור, ניסה את כוחו, ובזריקה הראשונה נכנס הכדור אל תוך הטבעת.

ברוך מספר שבתחילת דרכו בבית ספיבק היה בורח מבית הספר כדי להתאמן. הביקורים התכופים שם לא הסבו נחת לאמו בלשון המעטה. היא קיוותה שה"שיגעון" יחלוף עם הזמן וברוך ילמד וירכוש השכלה, ואולי יהיה למהנדס או לבעל מקצוע אקדמי אחר. ביקורים אלה הצליחו להרחיקו מילדי השכונה שניסו להציק לו מפאת נכותו והיוו תמריץ עבורו לעסוק בספורט באינטנסיביות.

הספורט התחרותי בער בעצמותיו, ובשנת 1962 חווה את הנסיעה הספורטיבית הראשונה לחו"ל הוא נזכר בחיך איך כל המשפחה ליוותה אותו לשדה התעופה - הורים, אחים, דודים ובני דודים - כאילו הוא יורד מהארץ, אוטובוס מלא.

אכן, ההשקעה שלו בספורט נתנה פרי ועד מהרה לכד את מבטיהם של המאמנים במקצועות השונים. ברוך בעל המרץ הרב לא הסתפק בענף ספורטיבי אחד, אלא התחיל להתאמן ולהתחרות בשחייה, משם - ולא בדיוק לפי הסדר - הוא המשיך לטניס שולחן, ובהמשך לאהבת חייו:

היה זה ילד כבן שמונה לערך, אשר הופיע בשכונה. שחרחר, צנום, צולע על רגלו הימנית המשותקת, וכולו חיך. מיד עם הגיעו השתלב בחבורת הילדים בני גילו. חלקם קיבלוהו כמזון מאליו, ואילו האחרים דחוהו וקראו לו בקריאות גנאי כמו "צולע", "נכה"... קריאות אלה העציבוהו, אולם לא שברו את רוחו, אדרבא - הן גרמו לו לרצות יותר. במשחקי הכדורגל בשכונה, שברובם לקח חלק, היה רץ כאשר הוא תומך בידו בברך רגלו הפגועה, בועט בכדור, ממשיך בריצתו המשונה אחרי שחקני היריב - ויכול להם. שאפתנותו זאת ודבקו במטרה היו לו כמורות דרך לכל פעילויותיו על אף הפגיעה הגופנית שממנה סבל. מסתבר שיצר התחרותיות שהיה טבוע בדמו מגיל רך, אפשר לו להצליח על אף המגבלות הגופניות.

ברוך חגאי היה שמו בעבר, והיום - חגאי ברוך נולד בטריפולי, ובגיל שנתיים נפגעה רגלו הימנית ממחלת הפוליו. משפחתו הענפה עלתה לארץ, ולאחר טלטולים במקומות שונים קבעה את ביתה בשכונת מונטיפיורי בתל-אביב, שרבים מתושביה היו בני העדה. למותר לציין, ברוך ואני גרנו באותה שכונה. לימים דרכינו נפרדו בעקבות שינוי מקום המגורים. והנה אני פוגש אותו שוב בשל רצוני לכתוב עליו כאן, בכתב העת לבלוב- על פועלו ועל הישגיו הרבים.

נפגשנו בבית ספיבק מרכז הספורט לנכים ברמת-גן - הבית של הנכים שם קבע

מלידה ושחקן אינטליגנטי ורגיש, והוביל את נבחרת ישראל בכדורסל לזכייה במדליות כסף וזהב רבות."

ברוך היה ידוע גם כספורטאי הוגן. לדוגמה, במהלך משחק כאשר שחקן מהקבוצה היריבה היה נופל מכיסא הגלגלים, הוא היה מפסיק את תנופת הסתערותו, עד לשובו של השחקן היריב לכיסאו, ואת זה לא כל אחד עושה.

את הצלחותיו והישגיו, שעל אודותיהם נרחיב בהמשך, מייחס ברוך בצניעותו הרבה לאנשים שונים בבית ספיק, שנתנו את הגיבוי לכלל הספורטאים הנכים.

ברשותכם אני חוזר לספרו של משה רשקס, וברצוני לצטט קטע מהפרק "האלוף ואני":

"אין חולק על כך שברוך חגאי היה שחקן כדורסל הנכים הבולט ביותר שידע העולם. אהבתו לכדור ניכרה מן הדרך שבה היה מלטף אותו בידי ומסתכל בו בהערצה. ברוך היה וירטואוז ספורטיבי, כפי שיצחק פרלמן היה וירטואוז מוסיקלי. בעלותו על המגרש היה ברוך נתקף במעין קדחת, ודומה היה שהוא משחק כאחוז תזזית. שום שחקן כדורסל לא היה מסוגל לעצור אותו. ברוך היה אומן ההתחמקות מפגיעה ומחסימה. הוא הלהיב את חבריו לקבוצה ושימש להם דוגמה אישית לעבודה קשה ולנכונות להקרבה. לאימונים תמיד היה בא ראשון ויוצא אחרון. הוא היה מאיץ בחבריו להתעלות ולהיות טובים ומהירים יותר, להתלכד כקבוצה הנחושה בשאיפתה לנצח. גדולתו באה לידי ביטוי ברגעים הקשים כאשר היה נדמה שהכול אבוד, וקבוצתו עומדת להפסיד, אולם ברוך מעולם לא השלים עם הפסד וידע לעודד את חבריו ולסחוף אותם אחריו. הוא חיזק את רוחם וגרם להפיכת מערכה אבודה לניצחון."

מעליו והישגיו של ברוך מפורטים בספר "הנידונים לתהילה", שקטע ממנו ציטטתי זה עתה, והקורא בו נדהם מהשפעתו הרבה של ברוך על ענף הספורט לנכים בארץ ובעולם כולו.

מאמן הכדורסל שלו מר שאול שטרייפל לא חדל להפיח רוח לחימה והתלהבות לחניכיו בכיסאות הגלגלים, מידי פעם היה צועק לעברם: "אני אעשה מכם כדורסלנים!" ברוך שלנו לקח את הדברים ברצינות, האמין לדברי המאמן והיה דוהר עם כסאו במגרש כאילו היה זה סוס מרוץ אציל.

כאמור, בשנת 1962 התגבשה קבוצת כדורסל של שישה שחקנים צעירים ברוך ביניהם, כמוכן. קבוצה זאת הייתה הקבוצה הצעירה ביותר שהשתתפה בתחרויות,

אחת התמונות לכדה את עיניי: ברוך בעגלת הנכים ומי שמחבק הוא לא אחר מאשר מייל ג'ורדן הגדול והמפורסם בעולם. בשקט אני שואל את עצמי: "מי באמת גדול יותר?"

וממוצע הגיל היה שש-עשרה שנה. לעומת זאת הגיל הממוצע של יתר שחקני הקבוצות האחרות היה עשרים ושמונה שנים. אחד מספורטאי המשלחת הבריטית שבארצם התקיימו המשחקים, קרא בזלזול: "מה אתם עושים כאן, ילדים?" עד מהרה הבין מה טיבם של ילדים אלה, כאשר קבוצתו, שנחשבה עד אז כאחת הקבוצות הטובות בעולם, נוצחה על ידי אותם הילדים מישראל. בעקבות זאת הבינו כל באי התחרויות ש"יש להם עסק עם ילדים רציניים".

במשחקים בינלאומיים, כמו באחרים, הראה ברוך את כישוריו כשחקן זריז בעל יד זהב שהפליא בקליעותיו אל הסל גם ממצבים שנחשבו לבלתי אפשריים. לכישוריו אלו התווספו רוח הלחימה שלו ופעלוליו על המגרש. עם הזמן הוא הפך למודל לחיקוי לשחקני קבוצות אחרות. לימים הסתבר שאכן ברוך הפך להיות כדורסלן שהטיל מוראו על כל שחקני הכדורסל לנכים.

ברוך לא טמן ידו בצלחת, ופנה גם למשחקי טניס שולחן. עד מהרה "הראה את נחת זרועו", תרתי משמע, והוכתר בתואר "אלוף הארץ בטניס שולחן לנכים". במקביל השתתף במשחק טניס זוגות וזכה עם שחקן נוסף בתואר "אלופי הזוגות".

ברוך "אימץ" את המספר 11 ששימש אותו גם במשחקי כדורסל וגם במשחקי טניס שולחן. מספר זה הטיל אימה על כל יריביו למשחקים, אם בכדורסל ואם בטניס. היריעה קצרה מכדי להכיל את סיפוריו,

יכולותיו והצלחותיו של ברוך בתחום ספורט הנכים. הוא וחבריו לנבחרת פתחו את הדלתות והביאו להכרה עולמית של הנבחרת הישראלית בכדורסל ובטניס שולחן.

ואני רוצה להוסיף ולהרחיב קצת על אישיותו ונקודות אחרות בחייו:

אשמח להתחיל בכבוד הרב שהעניקה לו מדינת ישראל בשנת 2001, כאשר זכה בפרס ישראל לצד אבא אבן, יצחק שמיר ופרופסורים מתחומים שונים - בהחלט ליגה לאומית את פרס ישראל קיבל ברוך על פעילותו הרבה בתחום הספורט וקידומו, ועל תרומתו בהאדרת שמה של ישראל בספורט הנכים. תואר נכבד הענק לו מידי של הנשיא עזר וויצמן על חמישים שנות ספורט לישראל.

כאמור, ברוך התחרה גם בטניס שולחן וניצח שחקנים מהשורה הראשונה בעלי שם עולמי. אחד מהם הוא הכוכב האמריקאי מייק דמפסי, שהביס את כל יריביו, עד שפגש את ברוך שלנו, ובמשחק אתו מייק הבלתי מנוצח - נוצח... באולימפיאדת הנכים בטורונטו בשנת 1976 נפגשו השניים שוב, וברוך הביסו. בשל ניצחון זה זוכה ברוך במדליית הזהב הרביעית - ארבע שנים ברציפות. מאמנו אוטו פפרבאום זינק עליו וצעק: "אתה פורש כאלוף, פורש כאלוף!" ואכן, לאחר אותו הניצחון פרש ברוך מתחרויות בינלאומיות ועבר לתפקיד מאמן בתחומים שבהם שלט ללא עוררין.

גם בענף טניס שדה לנכים זכה ברוך חמש פעמים בתואר "אלוף ישראל".

אני יכול לשבת כאן ולספר עליו עוד ועוד, והסיפורים לא יסתיימו. אני מסתכל בפניו: יושב מולי איש שלי ורגוע בעל ארשת פנים חביבה שאינה מתחברת עם הסיפורים על האיש הפעלתן, הדינמי והנמרץ, כפי שראינו.

ברוך ממשיך בפעילותו במועדון ספיק כמאמן וכמנהל מועדון הספורט.

סימני הדרך הרבים מכסים ברוך שלושה קירות בגביעים ומדליות לרוב, תעודות הוקרה רבות ותמונות ממשחקים. אחת התמונות לכדה את עיניי: ברוך בעגלת הנכים ומי שמחבק הוא לא אחר מאשר מייל ג'ורדן הגדול והמפורסם בעולם. בשקט אני שואל את עצמי: "מי באמת גדול יותר?"

ולסיום, בין משחק למשחק, בין זכייה לזכייה, נישא ברוך לבחירת לבו, ויחד גידלו השניים משפחה לתפארת, הביאו לעולם שלושה ילדים, ואביהם משמש להם דוגמה אישית למופת.

החכם השלם הדיין המצוין

רבי כמוס פלאח זצ"ל

דוד גיאן (גי'עאן) בן ר' יוסף גי'עאן זצ"ל ויוסף בן דוד גיאן (גי'עאן)

ע"ר אהרון מענדיל הכהן זצ"ל, אב בית דין דעתד אשכנזים בקהיר, ששמה לה למטרה להקים בית דין גדול בירושלים בתקופה שבה רוח החולין החלה מתפשטת בתוככי משכנות ישראל, ומנהיגות חילונית החלה דוחקת רגלי רבני ישראל אבות האומה מדור דור. מספר שנת 259 ברשימה חתום ר' כמוס פלאח זצ"ל.

בעקבות הקמת הארגון להפצת השפה העברית בטריפולי בחודש מרס 1915, התקיים בכנגאזי בפורים 1915 כנס חגיגי להפצת השפה העברית. הרב הראשי של כנגאזי, ר' כמוס פלאח זצ"ל, נשא דברים בכנס זה והתמקד בחשיבות לימוד השפה העברית. המורה מאיר עקנין, שהגיע לכנגאזי רק כמה חודשים קודם לכן, דיבר על התנועה הציונית ועל הגשמתה בדרך של התיישבות בארץ ישראל. שלום לגזיאל מצעירי כנגאזי, שיצא קודם לכן לטריפולי ללמוד על חשיבות השפה העברית המודרנית כאמצעי להצלת יהודי לוב ולקירובם לציונות, סיפר על המפעל החדש בנושא זה בטריפולי.

מאיר עקנין, שהוזמן מירושלים ללמד את השפה העברית הארצישראלית לתלמידי תלמוד התורה, זכה לאהדת בני קהילת כנגאזי. הקשר מתהדק בינו לבין ועד תלמוד התורה שבראשו עמד אליהו ג'זילי, ולבין הרב הראשי של קירינאיקה ר' כמוס פלאח. בספטמבר 1919, ארבע שנים לאחר הכינוס, הוקמה בכנגאזי אגודה ציונית ראשונה שנקראה "הרצל".

מעת הכיבוש האיטלקי בשנת 1911 ועד שנת 1918 משמש כראש ועד קהילת כנגאזי - אפרים חלפון, שניסה להיעזר באיגוד הקהילות ברומא למציאת רב ראשי במקומו של ר' כמוס פלאח. גישה זאת משקפת דרך התנהלות "בזוויה" מצד חלק מאנשי ועד הקהילה, הן בכנגאזי והן בטריפולי, והם ניסו ככל יכולתם לסלק הצדה את הרבנים המקומיים, ולהביא במקומם רבנים איטלקיים "מודרניים" יותר. אולם למרות כל המאמצים הנלווים, הסתבר כי חוסנם וגודל אמונתם של רבני לוב חזקים הם, ולבסוף הייתה ידם על העליונה בהנהגה הרוחנית של צאן מרעיתם - יהודי קהילות לוב.

כנגאזי, בדומה לטריפולי, התלבטה בעניין עצם הצורך ברב איטלקי לא מקומי שיהווה סמכות דתית ומוסרית עליונה, אך יהיה גם

רב וכמורה צדק. מעת שר' כמוס בא לעיר כנגאזי, אנשי העיר התקשרו אליו בכל נימי נפשתייהם. לימים מינו את ר' כמוס פלאח כאב בית הדין בכנגאזי וכרבה הראשי.

שומעיו העידו, שבעת דרשתו שהיו מתביישים להביט בפניו, מאחר שראו על פניו קדושת השכינה. אמרותיו היו נעימות, ודבריו נכנסו ללב שומעיו. הבושה להביט בפניו לא הייתה רק כשהיה דורש בבית-הכנסת, אלא גם בהיותו מהלך בדרך. גדולתו התפרסמה לא רק בעיני אחיו בני ישראל, אלא גם הגויים היו יראים ונרתעים ממנו מרוב הערכתם אליו. ולעתים, כאשר היו להם דין ודברים ביניהם, היו ניגשים אליו ולא לקאדי שלהם, וכל אשר פסק להם - קיבלו ולא סרו מדבריו ימין או שמאל.

בשנת התס"ה 1704 התחולל נס גדול ליהודי טריפולי, ואברהים אשריף, אשר עלה עליה להחריבה, ניגף במלחמה. לזכר אותה ההצלה קבעו חכמי ורבני טריפולי את יום כ"ג בטבת כיום "פורים אשריף", שהוא יום משתה ושמחה לדורות. להפתעתו של ר' מרדכי הכהן זצ"ל ההיסטוריון מלוב שביקר בכנגאזי, גילה כי גם בכנגאזי, שלא הייתה נתונה בסכנה חוגגים יום זה. את ההסבר לכך סיפק לו ר' כמוס פלאח זצ"ל. כן הוא ביאר שאת הפיוט "מי כמוך" כתב ר' שבתי טיאר זצ"ל אביו של ר' דוד טיאר זצ"ל, ולא ר' שבתי טיאר זצ"ל בנו של ר' דוד טיאר זצ"ל כפי שכתוב ברבים מספרי החוקרים את יהדות לוב.

מתוך "הגיד מרדכי" לר' מרדכי הכהן זצ"ל: "ראיתי גם בכנגאזי אוחזים בזה כמנהג טריפולי. שאלתי את המורה צדק שם ר' כמוס פלאח, איך נתקן פה ולא היו בנס, ויאמר כי שמע מזקני הדור שתיקן כן ר' דוד טיאר בן ר' שבתי מחבר הפיוט, כי ר' דוד הנזכר היה מורה צדק בפה. העולה מן האמור, כי בזמן ר' דוד היו קהל יהודים בכנגאזי".

מאז הכיבוש האיטלקי בשנת 1911, ובמיוחד בעקבות התקנון של שנת 1923, עונן בחוק מעמדה של כנגאזי כבירת מחוז קירינאיקה. הרב הראשי של כנגאזי היה גם רבה הראשי של כל קירינאיקה, הכוללת ישובים כדוגמת בארצ'ה, טוברוק, דרנה, אפולוניה-קיריני, אג'דביה ועוד, ושימש גם כראש בית הדין הרבני.

בשנת 1913 מוקמת "אגודת הרבנים" עולמית,

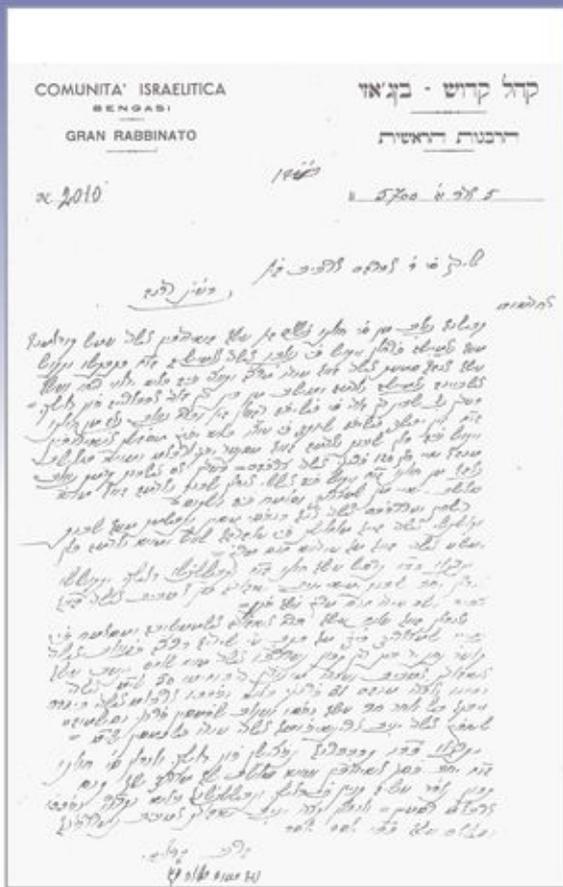
ר' כמוס פלאח זצ"ל נולד בטריפולי ונתמנה לאב בית הדין בעיר כנגאזי. הוא כיהן בקודש שנים רבות והיה בקיא בחכמת הקבלה ונערץ על כל תושבי כנגאזי.

מתוך "אהלי שם": "בן גאזי, הרב כמוס פלאח נולד בשנת ה'תרכ"ו 1866 בעיר טריפולי, והוא מופלג בתורה. כל היום יושב על מדין (בדיניות), ונהג נשיאותו ברמה, מי שמחויב מלקות מלקין אותו בבית דין, ומי שמחויב נידוי מיד הוא חולץ מנעליו ומקבל עליו את הדין עד שיתירו לו בית הדין את הנידוי. והשגחתו רבה על מלמדי תינוקות שיעשו מלאכת ה' באמונה".

מתוך "אוצר הרבנים": "הרב כמוס פלאח, גאון מופלא בנגלה ובנסתר, רב בכנגאזי. נולד תרכ"ו. נפטר כ"ד תמוז תשי"א".

הגאון הקדוש הצדיק ר' כמוס פלאח בן רבקה נולד למשפחה פשוטה בטריפולי. עוד משחר נעוריו ראו בו רבותיו שנוצר לגדלות. ר' כמוס התעלה ובמשך הזמן נעשה כמעין התגבר ובקיא גדול בש"ס ובפוסקים ובחכמת הקבלה. לימים נשא ר' כמוס לאישה את הצדקת הרבנית אללהם בת תיתה.

בתחילת דרכו שימש ר' כמוס פלאח כמלמד באחת הישיבות בטריפולי. בשנת ה'תרנ"ז 1897 הוציאה חברת "גדיל תורה" אשר בטריפולי דין וחשבון על מוריה ותלמידיה. הרב השני בחשיבותו המלמד הוא ר' כמוס פלאח זצ"ל. הראשון בחשיבותו היה ר' ציון ביתאן זצ"ל. לימים אנשי העיר כנגאזי הצטרפו לרב שיכה במקום. באו לרבני טריפולי לבקש מהם רב ומורה צדק. אב בית הדין והרבנים בטריפולי, ששמעו וידעו על גדולתו של ר' כמוס פלאח, המליצו לאנשי כנגאזי שימנו אותו לכהונת

מכתב בכתב ידו ובחתימתו של ר' כמוס פלאח זצ"ל בהיותו הרב הראשי בבנגאזי

ושלם ר' יוסף רובין נרו יאיר המחבר הספר הנזכר. יהי רצון יראה זרע יאריך ימים אמן. בנים זכרים נטיעות דומות לשרשים אמן. הלא כה דברי הדל באלפי אהוב דבק מאת עבד ה' כמוס פלאח ס"ט."

בקשתו האחרונה, הבלתי מובנת לאיש, הייתה לשטוח סיד לבן בקרקעית קברו בטרם תורד גופתו למנוחת עולמים.

קברו של ר' כמוס פלאח היה בקרבת החומה המזרחית ליד מקום קברו של ר' אליהו אלקבץ זצ"ל. גילוי המצבה ובנייתה נעשו רק לאחר שנתיים, וזאת בעקבות הגליית רבים מבני קהילת בנגאזי למחנה הריכוז ג'אדו ולמחנות ריכוז נוספים.

טקס גילוי המצבה נעשה ברוב פאר והדר. על מצבתו נכתבו דברי שבח והדר, ובנוסף, ר' חי סעדה זצ"ל, שנקרא למלא את תפקידו של הרב, חצב במו ידיו את הכתובת הבאה על קברו: ונאצבה.אהא. שהם ראשי תיבות של הפסוק מספר שמואל א' פרק כ"ה: "והיתה נפש אדוני צחורה בצרור החיים את ה' אלוךך".

ר' כמוס פלאח זצ"ל נפטר בבנגאזי ביום כ"ד תמוז שנת התש"א - 1941, תנצב"ה. לסיכום: קיימים "חורים" רבים באינפורמציה על ר' כמוס פלאח, דהיינו חוסר אינפורמציה מהימן. כמו כן פורסמה גם אינפורמציה לא נכונה על אודותיו. זהו הזמן לשלוח קול קורא לצאצאי הרב, ולכל מי שיש בידו אינפורמציה בדוקה על אודותיו, לפרסם כל אינפורמציה, או לשלוח אלינו כדי שנוכל להעלות על הכתב ולהרים על נס את כל פועלו של רב גאון זה.

של ר' יוסף ג'יעאן זצ"ל אל ר' כמוס פלאח זצ"ל, המתאר את קשיי הדרך הרבים מטריפולי לבנגאזי (מעל 1000 ק"מ) המתרגשים לבוא על ילדיו הרכינים בשנים. הרב שנבחר היה ר' יוסף ג'יעאן זצ"ל, שכיהן קודם כדיין בבית הדין הרבני של טריפולי. לאחר ניסיון קצר מצד השלטונות האיטלקיים לצמצם את מספר הדיינים לשניים, הובא ר' יוסף ג'יעאן זצ"ל לשמש כדיין שלישי, והוא מונה כממלא מקום של הרב כמוס פלאח זצ"ל כיו"ר בית הדין הרבני. ר' יוסף ג'יעאן זצ"ל בעומק חריפותו פתר את בעיית רישום שם העיר "בנגאזי", ובכך סלל את הדרך בפני בית הדין הרבני בבנגאזי לדון בנושא גטין, דבר שנמנע ממנו עד כה בשל בעיית רישום שם העיר בגט.

בשנת 1937, בזמן ביקורו של מוסוליני בבנגאזי, הוא התקבל בהדרת כבוד ואהדה על ידי הקהילה היהודית בזמן שמוסוליני צעד לאורכו של צ'וק (שוק) אצלם, שרוב חנותיו היו בבעלות יהודית, והכול קושט בדגלי איטליה, צירף אליו את ר' כמוס פלאח ואחדים מראשי הקהילה היהודית ונכבדיה לצעידתו זו.

שנה לאחר מכן, בזמן ביקורו בבנגאזי של מלך איטליה, ויטוריו עמנואל השלישי, ובזמן שערך קבלת פנים לאנשי הקהילה היהודית ורבניה, התרשם המלך מאוד מדמותו של ר' כמוס פלאח ומחכמתו, והזמין אליו לביקור באיטליה. בארמונות איטליה, יחד עם נכבדי הקהילה, ענד לו המלך מדליית כבוד מזהב והעניק לו את התואר המכובד "איל כוואליירי רבינו מג'ור".

על גודל ענוותו ואינפורמציה נוספת על אופיו אפשר ללמוד מתוך ההסכמה לספר "יוסף חן" לר' יוסף רובין בשנת התרפ"ה 1925 לערך: "כיהודה ועוד לקרא גם אני החותם למטה. אסמוך את ידי על הספר בגם כי אין דרכי להסכים על שום ספר. האהבה מקלקלת את השורה, אהבתו דמעלת נרו יאיר החכם

בעל תודעה מערבית מודרנית, המסוגל להיות גורם מלכד להתחדשות ולמודרניזציה אמיתית של הקהילה. כמו כן בנגאזי נטתה לשמור עצמאותה בפני טריפולי, ודבר זה דרבן את ראשי הקהילה לחפש רב איטלקי נפרד לבנגאזי ולקירינאיקה, שלא יהיה כפוף לרב הראשי בטריפוליטינה.

בספטמבר 1919 הגיע לבנגאזי מאיטליה הרב פרופסור גוסטאבו קאלו ממנטובה לשמש רבה הראשי. נוסף להשכלתו הרבנית היה קאלו גם בעל ידע משפטי וקשרי אנוש טובים. הוא שימש גם כמזכיר בית הדין הרבני וכמורה לאיטלקית בתלמוד תורה. אולם המשכורת הלא-גדולה והיחסים הבעייתיים עם הערבים הניעו את הרב קאלו לשוב לאיטליה בתום שנה לשהותו.

בשנת 1928 עלתה שוב שאלת רב ראשי איטלקי לבנגאזי. פרנסי הקהילה פנו שוב אל הרב קאלו, אך הדבר לא יצא אל הפועל. אחד המכשולים היה מעמדו המבוסס של הרב המקומי של בנגאזי וקירינאיקה, ר' כמוס פלאח, ששירת בתפקידו מסוף המאה ה-19. הניסיון להפריד בין תפקיד הרב הראשי לבין תפקיד ראש בית הדין הרבני, לא התקבל על דעת השלטונות האיטלקיים, כי היה מנוגד לחוק. כמו כן משכורתו הגבוהה של רב איטלקי, מעל 24,000 לירות איטלקיות לשנה, הייתה לו לרועץ והקשתה על אמצעיה של הקהילה.

ב 26 ביוני 1927 עברה טלטלה על בתי הדין הרבניים שבבנגאזי ובטריפולי, פורסם צו מלכותי שהסיר מהם את הסמכות בעיני ירושה, והעביר אותה לבתי הדין האיטלקיים. ב-9 באוגוסט 1929 עבר בית הדין הרבני בבנגאזי לפעול תחת הכללים שנקבעו בצו המלכותי. בית הדין מומן בידי הממשלה האיטלקית. כיושב ראש בית הדין הרבני שימש ר' כמוס פלאח זצ"ל, הרב הראשי של בנגאזי וקירינאיקה, מונו לצדו עוד שלושה דיינים: ר' מרדכי הכהן זצ"ל, ר' פנחס נחום זצ"ל ור' רחמים מהדר זצ"ל. ב-22 באוגוסט 1929 נפטר ר' מרדכי הכהן זצ"ל, והממשל המקומי הורה לבחור כדיין שלישי אחר במקומו. ר' כמוס פלאח זצ"ל לקח על עצמו את המשימה הקשה ונסע לטריפולי לחפש אחר המתאים ביותר. לבסוף המתאימים ביותר שנמצאו הם ר' ציון ביתאן זצ"ל ור' יוסף ג'יעאן זצ"ל חתנו. מכתב מרגש במיוחד נותר בידנו, פרי עטו

דייני בית הדין הרבני בבנגאזי בשנת 1920 ר' רחמים מהדר זצ"ל, אב בית הדין ר' כמוס פלאח זצ"ל, ר' מרדכי הכהן זצ"ל

פרחי פייטנות

מבלבלים בשדה-עוזיה

דינה דנון-דבוש

הפיוטים ושירי התפילה של יהודי לוב הושרו בנעימות מיוחדות לכל עת, בימי קודש ובימי חול. למגינת לבנו פייטנות זאת הולכת ונעלמת, שכן אין דור צעיר שימשיך מורשת מופלאה זאת. שיחת חולין שניהל רחמים חסון עם שכן ממושב שדה עוזיה, הולידה את הרעיון לשמר את הפיוט היהודי הלובי.

על אף שידע שיש קשיים צפויים בדרך להגשמתו. הוא גייס את ההורים כדי לאתר ילדים מתאימים. הגיעו חמישה-עשר תלמידים מכיתות ב' עד ו'. הימים הנוראים עמדו בפתח, ורחמים החליט להתחיל ללמד את פיוטי הסליחות. הילדים התמסרו ללימודים, התייחסו ברצינות רבה והגיעו במועד לכל השיעורים. גם שם ניתן למקהלת פרחי הפייטנות בנוסח יהודי לוב: "פרחי לבלוב". התוצאה הייתה יפה ומעודדת. פרחי לבלוב נכנסו ללב.

האוזן העירונית, האוזן הכפרית ... האוזן הפיוטית

ביצוע הפיוט חייב להיות מדויק, והמבנים מיד יחושו ב"זיוף". על האוזן הרגישה לנוסח הפיוט שמורגלים בו, אפשר ללמוד מהסיפור

זרעים שהפכו לנבטים מבלבלים

מקהלת הילדים "פרחי לבלוב" הוקמה בשנת 2007 על-ידי רחמים חסון, שהוא גם המלמד. כיצד נולד הרעיון להקים את המקהלה? מעשה שהיה כך היה: רחמים חסון עסק בהכנת נערים רכים לבר המצווה. כמעט כל ילד במושב שדה עוזיה, שהוקם על-ידי עולים יוצאי לוב, למד אצלו את הפרשה שלו לבר המצווה. חסון משחזר: "יום אחד נסעתי לצפון הארץ עם דוד פרחן, חבר שגר במושב והכיר את הרקע שלי. החבר הסב את תשומת לבי לכך, שיש לי היכולת ללמד את הנערים את הזמירות והתפילות שלנו". הרעיון היה מפתיע אך גם טבעי. כיצד לא חשב על זה קודם? לאחר מחשבה של דקות ספורות בלבד, ענה לחברו שהרעיון נהדר, וכי הוא מאמץ אותו בשתי ידיים. רחמים ניגש במרץ לקידום נושא חשוב זה,

"אז ישיר משה ובני ישראל
את השירה הזאת לה'..."
(שמות, פרק ט"ו)

בתורה יש תפקיד חשוב לשירה כביטוי לניצחון, ישועה וגאולה. עדויות לכך הן שירת הים, שירת הבאר (שירת מרים), שירת האזינו ושירת דבורה.

מקורות בלתי נדלים לפיוטים ולשירי תפילה מהווים המזמורים לדוד, שיר השירים ופיוטים של משוררים שקמו אחריהם. לא פלא אפוא שהפיוט והנגינה הם חלק נכבד בהווה היהודית. ב"שירת האזינו" יש תפקיד נוסף חשוב לשירה: "וענתה השירה הזאת לפניו לעד, כי לא תשכח מפי זרעו" (דברים ל"א, כ"א). אין מה להוסיף.

הפיוטים ושירי התפילה של יהודי לוב הושרו בנעימות מיוחדות לכל עת, בימי קודש ובימי חול, בימים הנוראים, בחגים, בשבתות, בברית מילה, בפדיון, בכר-מצווה, בחתונה ועוד ועוד.

מהרי אורל עד התבור

לאחר שהעברתי את הכתבה לפרסום, קניתי כרטיסים למופע של שימי תבורי. כשעלה הנגן המלווה לבמה, זיהיתי מיד את סאשה. הוא החל לנגן במרץ בלתי נדלה, באלתור יוצא מן הכלל ובשליטה מלאה. עוד הסתר שלמופע צירף תבורי את שלושת בניו, שכל אחד מהם שר בסגנון שונה. סאשה עבר בקלילות ראווה להערכה ממבצע למבצע, ממש מעשה לוליינות, וחשבת: אם אדם כמו סאשה עובד עם המקלה, יש ביכולתה להגיע רחוק.

זכיתי לארח את המקלה בטקס פתיחת התערוכה על יהודי גריאן: "יהודים בחגווי הסלע" במגדל משה אביב ברמת גן. בהתראה קצרה מאוד הופיעו הילדים בהתנדבות, וריגשו את הקהל בביצוע נהדר של הפיוט "בר יוחאי" שחיבר רבי שמעון לביא לפני כארבע מאות וששים שנה, שסברתי שהוא הולם את נושא ואווירת התערוכה.

אם אין קמח אין לבלוב

אם אין קמח אין תורה. המקלה אינה מייצרת הכנסות, שכן היא מופיעה תמורת כיסוי ההוצאות הישירות להופעה בלבד. על אף שרחמים עושה עבודתו בהתנדבות, וההורים אף הם תורמים רבות לשמר את המסורת היקרה ללבבותיהם, קיום המקלה מחייב השקעה כספית לא מבוטלת לעיבודים ולווי מוזיקליים, לתלבושות, להסעות וכיו"ב.

מושב שדה עוזיה תומך במקלה ומקצה לה משאבים. במגמה לעודד את המקלה רכשה מועצת שדה עוזיה תקליטורים וחילקה אותם לכל בית אב במושב. מרכז המורשת של יהודי לוב, שמעוניין בקיום המקלה ובטיפוחה מעצם מטרותיו, תומך אף הוא. אולם למרות התמיכה המבורכת משני המקורות הללו יש צורך ממשי בעזרה נוספת. מסביר רחמים: "גיוס תמיכה כספית מגורמים נוספים - יש בו כדי להוריד מהראש את הדאגה הכלכלית, שלעתים מעכבת את התפתחות המקלה. התמיכה גם מאפשרת להעניק לילדים את צורכיהם, כי מגיע להם".

יציא ופרח

רחמים לא מסתפק במה שיש. מלבד העלאת קרנה המקצועית של המקלה, הוא מעוניין לחשוף את המקלה לקהלים נוספים, כי לפי שעה היא מופיעה רק באירועי העדה. כמו כן, הילדים המתבגרים לומדים מחוץ ליישוב ונאלצים לעזוב את המקלה. כדי להרחיב את הפעילות החשובה הזו של הנחלת הפיוט היהודי הלובי ולגייס תלמידים חדשים, רחמים מנסה לפתוח את השורות לילדים מיישובים אחרים. הדבר טרם הסתייע, אך לא אדם חסון כרחמים ירים ידיים.

מהבית בלוב, חשתי שהגעתי למשהו מעניין וחדש. הוא משחזר: "עמדו בפני שתי אפשרויות: לוותר על הרעיון או לקחת את הפרויקט כאתגר", והוא הרי אוהב אתגרים. מה שעוד דחף אותו להסכים הוא המניע להקמת המקלה והמנוע שלה - רחמים: "גיליתי שיש לי עסק עם בן אדם מדהים, ואם הוא לא ימשיך את הנחלת הפיוט, כל זה פשוט ייעלם".

העבודה החלה. סאשה הגיע לחזרה, הקליט את השירה והחל להאזין לה בבית כדי להתרגל אליה ולהבינה.

כדי לשמר את הפיוט בנוסחו הקבוע ולא

לפגום בקצב המקורי, העיבודים המוזיקליים נעשים רק לאחר שרחמים מלמד את הפיוט, דהיינו העיבוד מותאם לביצוע ולא להפך. סאשה "חי" את הפיוטים ומעיד: "הרבה פעמים אני מוצא את עצמי מזמזם את הפיוטים ושר אותם בבית. התאהבתי במוזיקה שהיא שונה מכל מה שהכרתי קודם". גם הילדים שונים: "אני מנהל פרויקטים מוזיקליים רבים בארץ ועובד עם ילדים רבים, אך העבודה עם "פרחי לבלוב" היא דבר שונה לגמרי", והוא שואל: "איזו מוזיקה שומעים ילדים בדרך כלל? ולעומתם ילדי המקלה מתחברים למוזיקה מיוחדת ואיכותית". הוא משתאה לנוכח העובדה שבמקלה יש שלושה אחים-פרחים מאותה המשפחה ומדגיש ש"בין ילדי המקלה יש כוכבים שצפוי להם עתיד מבטיח, אם יתמידו". הוא מסכם: "אני מצדיע לילדים האלו".

סשה חש ששפר עליו גורלו בארץ, והוא נהנה מכל רגע. הוא עובד לעתים קרובות עם צעירים, ומי כמותם מתאים להשתלבות ולהכרת הישראליות: "יש פה קטע נדיר של קיבוץ גלוינות. באתי מעולם אחד והגעתי לעולם אחר. איזה יופי!".

אי אפשר שלא לחוש בהערכה ההדדית שיש בין רחמים לבין סאשה. סאשה מביע את התפעלותו מרחמים ומרצונו להנחיל את מורשת הפיוט לדורות הבאים: "אני אומר לו שמה שהוא עושה זה דבר ענק". ורחמים מחזיר: "סאשה הוא אדם משכמו ומעלה". העבודה המשותפת של רחמים וסאשה נשאה פרי, והוכן חומר לתקליטור שלם, ואכן לאחרונה המקלה הוציאה תקליטור ובו שבעה-עשר פיוטים של חגי תשרי מ"שאו זמרה".

ילדים הם שמחה. ילדים מפייתים הם שמחה כפולה ומכופלת.

הבא: כשהמקלה הייתה בראשית דרכה, נודע לרחמים שמרכז מורשת יהדות לוב מתכנן את כנס "עת שערי רצון" באשקלון. למרות שלא היה בטוח שהילדים כבר מוכנים, הציג שמומחים לדבר ישמעו את הילדים כדי לבדוק את האפשרות לשלבם בהופעה בכנס. מרכז המורשת נענה לאתגר וכינס שלושה מהם כדי שישמעו את הילדים: מר רפאל זרוק זצ"ל, ויבדלו לחיים טובים וארוכים קלימו דוס וציון בדש. המומחים שמעו וטענו שהביצועים אינם בדיוק כפי שהם מורגלים בהם, וניסו "לתקן" על פי הנוסח שהיה מקובל בטרופולי ובערים הגדולות. רחמים הבהיר שהוא מלמד על פי הנוסח שאותו למד בכפר הולדתו חומס מלא אחר מאשר מהרב פריג'א זוארץ. מי מהמומחים יכול היה לעמוד בהסבר כזה? והם פתחו את שערי הרצון להופעה הראשונה של המקלה. ההופעה הייתה מוצלחת, והקהל קיבל את המקלה בהתלהבות. מאז הלהקה מופיעה באירועי הקהילה השונים.

רחמים, יליד חומס, לא הגיע "יש מאין" לפיוט. כבר בתור ילד רך בשנים נשבה בקסם השירה. אחיו הגדול פפו למד פיוט אצל הרב פריג'א זוארץ זצ"ל, שהיה הרב של חומס. רחמים מספר: "הייתי ילד ממש קטן, ומפאת גילי לא יכולתי להשתתף בשיעורי הפיוט. הייתי רץ אחרי אחי, מקשיב מבחוץ ולומד את הפיוטים". בגיל שמונה החל בעצמו ללמוד אצל הרב הנערץ. הקשר עם הרב זוארץ זצ"ל לא נפסק. לאחרונה בחר רחמים ללמד את ילדי המקלה פיוטים מתוך סיפרו של הרב "שאו זמרה".

לבלבו אגס וגם תפוח...

רחמים לא מצא מנוח וחיפש דרכים למקצע את המקלה. הוא חש שנושא הבימוי והעמידה על הבמה טעונים שיפור. עד אז גם לא היה לווי מוזיקלי לפיוטים ולתפילות, והקול היה הכלי היחיד. הוא סבר שלווי מוזיקלי - יש בו כדי להוסיף נופך מעניין לפיוטים.

הוא מצא את מבוקשו בדמותו של סאשה (שמואל) טרומן, שעלה ארצה מברית-המועצות לשעבר לפני כעשרים שנה ומתגורר באשדוד. סאשה היה המנהל המוזיקלי של חגיגת היובל של מושב אחיסמך, ורחמים התרשם ממנו. סאשה מספר על הפגישה הראשונה בלא מעט שעשוע וחוש הומור:

"רחמים התקשר אלי והזמין אותי לפגישה במושב, אחרי שהסביר מדוע פנה אליי. באתי למקום המפגש והסתבר לי שהגעתי לבית הכנסת. אני רגיל להיפגש במתנ"סים, משרדים, אבל בית כנסת?". סאשה שהיה בטוח שמדובר במקלה רגילה, היה קצת המום ממקום המפגש ומאופי המקלה, ושאל אם הוא האדם המתאים לעבוד עם מקלה בעלת אופי שלא הכיר מעולם: "כאשר הילדים החלו לזמר את הפיוטים

מורי בית הספר העברי (צולם ב-1947)

ביה"ס העברי בטריפולי בלוב

דוד ארביב קושאנה

בית-הספר העברי בטריפולי (יסודי, כיתות א'-ו') פתח את שעריו לראשונה לקראת שנת הלימודים תש"ד (ספטמבר 1943) סמוך לתום מלחמת העולם השנייה. לפני פתיחתו למדו ילדי הקהילה בשעות הבוקר בבתי-ספר ששפות ההוראה בהם היו איטלקית וצרפתית, ואחר הצהריים למדו יהדות (פרשת השבוע, טעמי המקרא, נביאים, ועוד) בבית-ספר דאר-אסרוסי, שנוסד בשנת 1905.

בתחילת המאה העשרים עם הופעת הציונות על במת ההיסטוריה יצרו ראשי הקהילה בלוב, קשר עם מובילי התנועה באירופה. ראשי הקהילה ראו בתנועה את מבשרת בוא המשיח ואת שעת הגאולה הקרובה לבוא. לכן נרתמו בכל מאודם לפעילות התנועה הציונית הם יסדו תנועות ציוניות: מועדון מכבי (1922), ומועדון בן-יהודה (1931), שבמסגרתו הוקם בית-ספר התקווה.

צעירי הקהילה, יוזמי הרעיון לפתיחת בית-ספר עברי, שנדבקו בחיידק הציונות, למדו בקורסים לעברית בבית-ספר התקווה. יוזמים אלה עברו דרך חתחתים, ספגו עלבונות, הונחו לפניהם מכשולים רבים מטעם ראשי הקהילה שחששו

שעיכבו את הקמתו. השלטון הבריטי לא הביט בעין יפה על התגברות הפעילות הציונית ולימוד השפה העברית. נציגי השלטון הציגו את עמדתם כעצה ידידותית ואזהרה שאין לעורר את שנאת הערבים. גם ציבור המשכילים בקהילה לעגו למורים העבריים העתידיים, וטענו שהם חסרי השכלה פדגוגית וחסרי ניסיון, אין ביכולתם להקים בית-ספר, ועליהם להסתפק בבתי-הספר הקיימים.

הצבא הבריטי שחרר את לוב מהשלטון האיטלקי, ובין החיילים הארץ-ישראלים ששירתו בו ושהגיעו ללוב היו אנשי חינוך. הם חברו לצעירי הקהילה יוזמי רעיון בית-הספר העברי, והקימו עבורם סמינר למורים בתוך המחנה הצבאי שבו שירתו. בשעות קיום הסמינר הוצב בשער כש"ג חייל יהודי למניעת "שאלות מיותרות". רק אז, לאחר שהוכשרו באופן מקצועי נעתרו ראשי הקהילה וצירפו את הצעירים למועדת החינוך של הקהילה. לאחר היריון ארוך וקשה "נולד" בשעה טובה בית-ספר עברי לבנים ולבנות.

בית-הספר העברי הוקם באגף האחורי של פייטרו-וורי בבניין בן שמונה כיתות. לשנתו הראשונה נרשמו כ-400 תלמידים,

מהשלטונות, אך הם לא נשכרו עד לרגע המיוחל - פתיחת בית-ספר עברי כדת וכדין.

רעיון הקמת בית-הספר העברי עלה עוד בשנות השלושים לפני מלחמת העולם השנייה, אך יישומו לא צלח. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה וסגירת בתי-הספר הרעיון הוקפא. אחרי המלחמה בשנת 1943 נעור שוב, אך הופיעו מכשולים חדשים

דף שער של הספר ללימודי לשון לכיתה ד' שהגיע לטריפולי מא"י

כיתה ה' בבית הספר העברי עם מנהל בית הספר שלום עטון (עומד בצד ימין למעלה), המורה שלום תשובה ושמואל אויערבך (עומדים בצד שמאל למעלה) השליח מא"י לחינוך

שדינה היא בת למשפחה מלוב. הוא סיפר לה שדודו שהיה בלוב בתקופת המלחמה וקיים סמינר למורים עבריים וגם הראה לה צילום של תעודת הוקרה שתלמידיו העניקו לו, ועליה חתימותיהם של שלושים וארבעה תלמידים, כולם מורים מבית ספרנו. העברתי לדינה את הכתובות ואת הטלפונים של המורים שאיתרתי. במקביל היא חיפשה במדור לחיפוש קרובים של ירון אנוש את קרוביהם של ארבעת החיילים שקיימו את הסמינר בטריפולי, מצאה את המשפחות של שניים מהם משפחת זלצברג ומשפחת כצמן, וכן גם את מר אויערבך שעמו חודש הקשר.

בהרצאה שנשאנו דינה ואנוכי בחוגו של יעקב חג'ג' לילוף במרכז המורשת בנושא בית-הספר העברי נכחו בני משפחות זלצברג וכצמן, וכן כעשרים מבין המורים והתלמידים של בית-הספר העברי בטריפולי.

יודיו אישי: רגישותי העזה לכל הקשור ליהודי לוב הביאה אותי לקרוא וללמוד מכל שנכתב על קהילתנו לפנינו: מספריו של חי כלפון ז"ל, ולאחר מכן מספריו וחוברותיו הרבים ייבדל לחיים טובים ולשלום, של יעקב חג'ג' לילוף. לצערי, בכל הספרים והמחקרים השונים על החינוך בלוב, בית-הספר העברי הייחודי ביחס לקהילות יהודיות בעולם בהיותו מבוסס על תכנית הלימודים בארץ ישראל, לא קיבל את החשיפה הראויה לו. לעומת זאת זכו תנועות הנוער - שכמותן קיימות בקהילות רבות בעולם היהודי - לחשיפה רבה יותר.

בעקבות כל הנאמר לעיל, לאחר המפגש המרגש שנערך עם תלמידי בית הספר ולאחר ההרצאה שנתתי בחוג במרכז המורשת, החלטתי לספר גם בכתב העת לבלוב ולהעלות על הכתב את סיפורו של בית-ספר, שעליו גאותי.

עם פרישתי לגמלאות מחיל האוויר קינן במוחי רעיון להפגיש את בני כיתותינו (שתי הכיתות) כדי להתרפק על זיכרונות העבר, וכך עשיתי. באלול תשנ"ז (ספטמבר 1997) הצלחתי לאתר את מרבית התלמידים ומספר מורות ומורים, וקיימנו את הכנס בפאב "אופוזיט" ברעננה. התקבצו ובאו כמאה איש ואישה, מתוכם כשמונים תלמידות ותלמידים מבית-הספר, מורות ומורים, והיתר נלווים. הצלחתי לאתר את ילדיהם של המורות והמורים שהלכו לעולמם, והזמנתי לכנס את שמות כולם ריכזתי בקלסר עם כתובות וטלפונים, ועם חלקם אני שומר על קשר עד היום. שנים רבות שמרתי על קשר מכתבים עם מר שמואל אויערבך, עד שיום אחד חדלו המכתבים ממנו להגיע, והבנתי שכנראה שלא יהיה עוד קשר.

כעבור כארבע שנים התחדש הקשר עם מר אויערבך מכיוון בלתי צפוי. ומעשה שהיה כך היה:

לדינה דנון חברת הנהלה בארגון העולמי של יהודי לוב יש יד, שרק לאחרונה גילה

שחולקו ל-11 כיתות, וגויסו תשעה מורים. מיעוט המורים והכיתות אילץ את הנהלה לקיים את הלימודים בשתי משמרות תכנית הלימוד התבססה על תכנית הלימוד של משרד החינוך בארץ ישראל, וחומר הלימוד הגיע משם. תוכנית הלימודים כללה לימודי גיאוגרפיה של ארץ ישראל, היסטוריה של עם ישראל, חשבון ולשון. היום, לאחר שישים ושלוש שנים, הצלחתי לאתר רק את ספר הלשון שבו למדנו בכיתה ד', שהיה מקביל לספר לכיתה ד' שמתוכו למדו בארץ ישראל (ראה צילום של דף שער של הספר).

אני גדלתי בבית ציוני קנאי (כבר לפני שנים רבות, כשהזדהיתי כבנו של חי ארביב קושאנה בפני זקני העדה שביקרו במוזיאון שמרכז המורשת והכירו את אבי, הם ציינו בפני שני דברים: שאבי היה ציוני "צרוף", ושהיה חייט אומן). עם פתיחת בית-הספר העברי בישר אבי לאחי שלום ולי, שרשם אותנו לבית-ספר זה, ואנו שמחנו מאוד על כך והגענו לכיתה א'. כאן המקום לספר שבעקבות המלחמה וסגירת בית-הספר בעיר, אנו - ילידי השנים 37-1934 - התחלנו את כיתה א' בשנת 1944, שנועדה לילידי 1938. אותנו, ה"מבוגרים", ריכזו בשתי כיתות, לאורך כל שנות הלימוד ביסודי.

בשנת 1944 בהיותנו בכיתה א' הגיעה בשורת האיוב על השחיטה של בני עמנו באירופה. ראשי הקהילה הכריזו על יום תענית ותפילות. אותנו הילדים הובילו בטורים עם חולצות לבנות וסרט שחור מוצמד בסיכה לחזה בצד שמאל. חלק מהכיתות הלכו לבתי-הכנסת, ואחרים הלכו לבית-העלמין. כולנו ישבנו על הרצפה לאות אבל.

לאחר עזיבת אנשי החינוך מבין החיילים בשנת 1946, הגיעו אלינו בשנת 1947 ד"ר משה אויערבך ובנו מר שמואל אויערבך, נציגי משרד החינוך בארץ ישראל, והם המשיכו לקיים את הסמינר למורים במשך כשנה וחצי ולאחר מכן חזרו לישראל.

מורים ותלמידים מבית הספר העברי משתתפים בהרצאה במרכז המורשת

לא מבינים ערבית

ישראל עדיין איננה מבינה את המנטליות הערבית. צריך לדבר בשפת הערבים ולא מעל ראשם, לעשות הסכמים שקטים ולא טקסים בבית הלבן.

צבי גבאי
שגריר (בדימוס) ומזרחן

לפני שיוצאים בתוכניות גרנדיוזיות. מדינות ערב מנהלות מדיניות של דיפלומטיה רבגונית ומלאת סתירות. ביקור ראש ממשלה בבירה ערבית או טקס על מדשאות הבית הלבן אינם מחליפים את תחושת האיבה ברגשות חיבה. העולם הערבי מורכב ומסוכסך, כפי שהדברים משתקפים יום-יום מול עינינו.

השנאה מלכת

השנאה לישראל היא הכוח המלכד את הערבים. המנהיגים הערבים ניצלו זאת כקרדום להעסקת דעת הקהל בסכסוך הערבי-ישראלי, ולא דאגו לעמיהם. האינטלקטואלים הערבים הבחינו בכך והתקוממו בכתיבתם, וכך השפיעו על עמיהם.

כיום ישראל והנושא הפלשתיני אינם עומדים בראש מעייניהם. ההתניה בין העיסוק בסכסוך הערבי-ישראלי לבין מצבם העגום של העמים הערביים אינה מקובלת עוד, כפי שמוכיחות התקוממויות "האביב הערבי".

פרשנים ערבים ציינו שאילו המנהיגים הערבים היו מקדישים תשומת לב לספרי המחאה של האינטלקטואלים ולשיריה, הפתעת "רעידת האדמה" הנוכחית במזרח התיכון הייתה נמנעת.

עלינו להבין את העולם הערבי כדי לשנות את מגמת הכישלונות שאנו חווים בשנים האחרונות. יש לנהוג בכבוד עם הערבים, כדי שיתייחסו אלינו בכבוד וישנו את התפיסה הערבית שמנהיגי ישראל הם חבורת מרעים. כך ייתכן סיכוי לבנות יחסים שפויים בין מדינות ערב וישראל.

הנוכחים הישראלים, תגובת שר החוץ הקטארי הייתה ש"אין איש בעולם הערבי שיכול להכריז על סוף הסכסוך". לא הבנו או לא רצינו להבין שבניגוד לשאיפתנו להצהרות שלום, הערבים מעדיפים להסתפק ביחסים שקטים ובתכנים מעשיים.

צריך להכיר את רגישויותיהם של הערבים

כמי שנמנה עם ראשוני הדיפלומטים שהגיעו למצרים בעקבות חתימת חוזה השלום, נבחנתי בתופעה זו. ישראל שאפה להניף דגלים, להבליט נוכחות ולסיים משאים ומתנים באקט חוזי ופורמלי. חתמנו עם מצרים קרוב ל-60 הסכמי שיתוף פעולה (נורמליזציה) בתחומים שונים ומגוונים, אך מעט מאוד מהם מתבצע. הנשיא אנואר סאדאת שחתם על חוזה השלום, לא התעניין בהסכמים, אלא שאף לחנך את עמו ליחסי שלום עם ישראל בתהליך שקט וממושך.

אנו סובלים לא רק מאי-הבנת המנטליות הערבית, אלא גם מחוסר התמצאות בהיסטוריה של העמים הערביים ובעיקר מאי-ידיעת השפה הערבית, שהיא הגורם המרכזי המלכד את העולם הערבי.

הכרזנו על "מזרח תיכון חדש", אך לא שאלנו את הערבים אם הם מעוניינים בכך. כך הזמנו לנו קיתונות של כעס ושנאה. לא הבנו שפגענו בכבוד הערבי. יש להכיר את רגישויותיהם של הערבים ולהבין את חששותיהם מפני שינויים מהירים,

מה מפריד בינינו לבין העולם הערבי כעבור 63 שנים של סכסוך? תשובה אפשרית לכך נמצאת בספר "התהום" שכתב אלי אבידר, איש מודיעין ואיש שירות החוץ. ואכן, תהום פעורה בינינו לבין הערבים, חלקה נוצר באשמתנו, כתוצאה מחוסר הבנתנו את הערבים ואי-קריאה נכונה של המנטליות שלהם.

מנהיגי ישראל שאפו לקדם תהליכי שלום "על הנייר" ומכרו לציבור "חלומות בלתי מציאותיים". ישראל לא השכילה להבין שהיא נמצאת במזרח התיכון ולא באירופה, ושהיא צריכה ללמוד לחיות כשחקן אזרחי במרחב הזה. ישראל צריכה לדבר לעולם הערבי בשפתו ולא מעל לראשו. יציאתנו המבוהלת מלבנון תוך כדי נטישת בני בריתנו, ציירה אותנו בעיני הערבים כאחוזי פחד וכפזיזים והאדירה את אויבנו - חיזבאללה. יציאתנו מרצועת עזה באופן חד-צדדי, ללא הידברות עם ההנהגה של הפלשתינאים, הביאה את חמאס לשלטון וסימנה אותנו כסרבני דו-שיח.

חוסר הבנתנו את העולם הערבי היא משוועת. הבדלי מנטליות שוררים בין הישראלים לבין הערבים. ספרו של אבידר, המעמיד בפנינו ראי שבו משתקפת התנהגותנו בעולם הערבי, נפתח בסיקור מרתק של הפגישה בין שר החוץ לשעבר שלמה בן עמי לבין שר החוץ של קטאר חמד בן ג'אסם (011.12.200).

בפגישה הביע בן עמי נכונות לוותורים מפליגים בנושאי הליבה - ירושלים, הר הבית והפליטים. אך לתדהמת

דם סמך ממים

ציור: מלכה גליקס

חטיפת נערות יהודיות בלוב אינה אגדה

סיפורי חטיפת נערות הוא נושא ספרותי מוכר בסיפורי עמים. נזכיר כי גם במקורות שלנו בספר שופטים בפרק כ"א מסופר על חטיפתן של בנות שילה המהווה חלק מסיפור פילגש בגבעה, ועל מלחמת שבטי ישראל בשבת בנימין אשר כמעט נכחד, ועל מנת להצילו הותר לו לחטוף נשים.

בנימין דורון דעדוש

איתה בחיבת אם וקבעה "דם סמך ממים", הגם שנשמעו קולות אחרים שקראו לנידויה. המשפחות חברו יחדיו ונקשרו זו בזו עד ליום הפרידה - שעת הגאולה, העלייה לארץ. לאחר עליית המשפחה לארץ נותק הקשר עם משפחת הבת החטופה, ושוב נפתח הפצע שלא הגליד. הגעגועים לבת-לאחות ה"אובדת" נמשכו כ-60 שנה, והסקרנות והרצון העז למפגש דבקו בכל בני המשפחה, כולל הדור הצעיר, שלא הרפו בנחרצות מחיפושם ליצירת קשר מחודש. במבצע משפחתי נועז, ולשמחת רבים, הצליחו שתי המשפחות לחדש את הקשר ביניהן ונפגשו אי שם. משפחות אחרות בארץ שבנותיהן נחטפו על-ידי ערבים לא מעוניינות להעלות זיכרונות כאובים. הן ממשיכות לשאת באובדן וחיות עם פצעיהן שלא יגלידו לעולם.

שכנינו הערבים שהיו בני בית אצלנו, משום שבנם התאהב באחותי, וחיזריו נדחו על הסף. לכן חטף אותה הברחה לאזור מרוחק כדי שלא תוכל לשוב להוריה. ראשי הקהילה היהודית והרב הראשי נרתמו לפעולה ואף הציעו כופר. נרמז להם שייטיבו לעשות אם יפסיקו לחפש פן יבולע לבני הקהילה. כשהחיפוש עלו בתוהו, אבל כבד ירד על המשפחה ועל פי ציווי הרבנים עשו עליה קריעה ואף ישבו שבעה, בבחינת הלכה לעולמה. שלא באשמת המשפחה, הבושה כרסמה בנו, והלשונות הרעות בקהילה דיברו סרה בהפצת חרושת שמועות זדוניות שלא היה להם כל בסיס, כאילו אחותנו הלכה מרצונה. לימים הבת חזרה לעיר מולדתה נשואה לחוטפה, ילדיה עמה, וביקשה להיפגש עם משפחתה. אמה, שמעולם לא ויתרה עליה, קיבלה

בשבטים שונים באפריקה ובמרכז אסיה היה נוהג מקובל של חטיפת נשים אשר גרם למלחמות בין-שבטיות עקובות מדם. לא נרחיק לכת בחיפוש בנכחי ההיסטוריה אלא נספר בקצרה את הסבל שחוו קהילות יהודי לוב על בשרן, ובעיקר משפחות שבהרף עין חרב עליהן עולמם עם אובדנה של בת המשפחה שנחטפה על-ידי ערבים. נשאר במשפחות ובקהילה כאבים ופצעים שלא הגלידו מעולם, והמשפחות חיות עד היום עם זיכרונות עגומים שמודחקים. בארץ נמצאות כמה משפחות שבנותיהן נחטפו על-ידי ערבים. מספרת אחותה של חטופה: "שהיתי בחדרי, ולפתע החרידו את הבית זעקות שבר של אמי, ראיתה קורעת בגדיה ושמה אפר על ראשה. אבי סיפר בחרדה ובעיניים דומעות, כי אחותי הבכירה שויפיה היה לה לרועץ, נחטפה על ידי בנם של

תערוכה חדשה במוזיאון תל אביב

כבן שש שנים. הוא זוכר מעשה שהיה, כאשר סיידו את בית הוריו לכבוד פסח. הקיר הלבן והצחור ריגש אותו, ובשאריות של צבעים שמצא החל לצייר על הקיר. בעודו נהנה מיצירתו לפתע נפל צל גדול על הציור, ויד גדולה נחה על כתפו. היה זה אביו, שלא אהב את הרעיון לצייר על הקיר. מאז לא הפסיק משה הצעיר לרגש רבים בכישרונו. כאמור, משה פנחסי העפיל ארצה בעיצומה של מלחמת השחרור בארץ, ומיד עם עלותו ארצה הצטרף ללוחמים בחזית הנגב. בתום המלחמה התיישב בקרית-חיים והחל לעבוד בחברת החשמל. בו זמנית פיתח את כישרונו האמנותי, הצטרף לאולפן לציור ולפיסול

משה פנחסי, נולד בעיר כומס בלוב בשנת 1939. הוא העפיל ארצה בשנת 1948, ומאז הוא מתגורר בקרית-חיים. פנחסי הוא אמן רב-תחומי מפורסם ומוערך בארץ ובעולם, ותקצר כאן היריעה מלציין את רשימת התערוכות שהשתתף בהן ומציג עד היום. בתחילת דרכו צייר פנחסי בעפרון ובפחם, ורישומיו מציגים קו מאופק ויפה מאוד. הצבע נכנס לעבודותיו מאוחר יותר, וקנוסים רבים התמלאו צבעוניות חיה ותוססת ומביעים רגשות ותנועה. פנחסי יוצר גם בפסיפס ומפסל בברונזה ובעוד טכניקות רבות ומיוחדות שידי אמונות עליהן. את דרכו כצייר החל פנחסי כשהיה ילד

יחף בחולות לפטיס משה פנחסי

של מועצת פועלי חיפה ולמד במסגרת זו כשש שנים תחת שרביטם של האמנים: הציירים אברהם ישכיל וצבי מאירוביץ, והפסל מרדכי כפרי. לדברי פנחסי, שעות הלימודים בערבו של יום עבודה מפרך בבניין היו השעות היפות בחייו באותם הימים, והוא ציפה להן כל היום. בזכות יצירותיו המרהיבות וכישרונו הרב זכה פנחסי במספר מלגות מטעם עיריית חיפה, חברת החשמל ומשרד החינוך. מלגות אלו אפשרו לו להשתלם בלימודי האמנות בחו"ל, בבתי אולפנא בצרפת, בספרד ובאיטליה. במהלך שהותו באיטליה הוא צורף כשוליה לקבוצת אמנים שעסקה בשחזור פרסקאות של ארמון הסניוריה שבפירנצה. כמו כן הוא התקבל ללימודים בבית הספר למוזאיקה בוותיקן.

החשיפה לאומנות האירופאית הקלאסית השפיעה על יצירותיו, שכן כמו האמנים הקלאסיים, התייחס משה פנחסי אף הוא לסיפורי התנ"ך, אך מהזווית שלו - הזווית היהודית בעבודותיו של פנחסי בולטים מאפיינים וסגנון מיוחד משלו ויצירותיו נקיות מהשפעות סגנון חיצוניות. על טיבו זה של פנחסי עמד אברהם ישכיל, שהיה המורה שלו באולפן לציור: "פנחסי הוא אדם צנוע, ובצניעותו השיג קו מאופק, על כן יפה, יפה עד למאודו וכתור המורה שלו הנני רוצה לומר שכתקופתנו יש לכל בעל דמיון סכנה, סכנה של חיפוש בעולם לא לזו שמור על גחלת הצניעות. מי שהולך לחפש בעולם לא לו הוא קטן, ומי שיודע לשמור על שלו, אפילו שזה נראה צנוע, אבל משלו, הוא גדול וגדול לפעמים אפילו בשביל עמו".

מאז הצטרפותו לאגודת הציירים והפסלים בשנת 1963 משמש פנחסי כאחד מעמודי התווך בתחום הנחלת האמנות באזור הצפון, כאמן יוצר ללא לאות בתחומי הפיסול והציור, וכמורה רוחני לדורות של יוצרים, נוער ומבוגרים, אשר למדו אצלו ציור במהלך השנים.

עבודות של פנחסי מוצגות בארץ ובחו"ל במסגרות שונות, בתערוכות יחיד ובתערוכות קבוצתיות, ורבות מעבודותיו נרכשו במהלך השנים על ידי אספנים פרטיים, מוזיאונים, גלריות ומוסדות שונים.

מוזיאון יהדות לוב שמח לארח תערוכת ציורים ופסלים של האמן משה פנחסי, והיא תוצג במהלך החודשים הקרובים להנאת המבקרים.

מעברת בית-ליד

דניאל מימון

עליית הנוער

המציאות שהחליפה את חלום בניית הארץ לא היתה פשוטה עבור נערים ונערות רבים שעלו עם עליית הנוער לישראל. משפחות רבות התעכבו בלוב, ובניהן נאלצו להתמודד לבדם מול אתגרים רבים. זהו סיפורו המרגש של ארמנדו, נער צעיר במדינה צעירה.

קדם-צבאית, ומשם גויס לשרות הצבאי. ארמאנדו היה בעל קומה רגילה לגילו, רזה מאד אך שרירי. עורו בהיר, ועיניו השחורות והעמוקות הביעו חכמה ותבונה. ארמאנדו למד בבוקר בבית-הספר. אכל ארוחת צהריים בפנימייה והכין את שיעוריו. לאחר מכן עבד בשדות על הטרקטור, באורות ובלולים, ובערב התמוטט מעייפות. הימים חזרו על עצמם. לא היו לו חברים, לא הייתה לו משפחה - הוא היה בודד כיתום.

אבל ארמאנדו לא היה יתום. בטריפולי היו הוריו וארבעת אחיו. הוא לא ראה אותם כבר שלוש שנים. כל שלושה-ארבעה חודשים קיבל מכתב שהגיע אליו בדרכים עקלקלות. האם שלחה את מכתביה לקרוב משפחה ברומא, והקרוב שלח את המכתב בדואר רשום למעברה לארמאנדו. היות וכביכול

יום ששי אחר-הצהריים, יום אביך באוגוסט בשנת 1953 הרחוקה, השמש הכתה בחזקה. ארמאנדו התקדם במהירות למעברת בית-ליד (מחנה עולים חדשים). קילומטרים בודדים היו לפניו בטרם יגיע למחוז חפצו. הוא הזיע מאד עקב הלחות הגבוהה והחום. הטמפרטורות הגיעו באותו יום לשלושים ואחת מעלות. ארמאנדו ציפה לרגע זה כל השבוע. הוא לא יכול לחכות לרגע הגעתו לדודה סטורי, שהייתה, בעצם, בת דודה שנייה של אמו, אך בת המשפחה היחידה שלו בארץ. הוא היה מרוצה מאד שהייתה לו דודה שאליה היה יכול לבוא ביום ששי.

ארמאנדו היה בן חמש-עשרה וחי במעברה של עולים לובים ליד פרדסיה, בפנימייה. עד חודשים מספר לפני כן היה תמיד עם בינו, אחיו הגדול ממנו בשנתיים, אך בינו עבר לפנימייה

דודה סטורי קיבלה אותו בחיבה רבה, כיבדה אותו בפרוסת לחם כהה מרוח בשכבה דקה של מרגרינה ונתנה לו לשתות הרבה מים. "שב, תנוח, יקירי", ליטפה אותו ודיברה אליו בטריפוליטאית, (שפת היהודים הלובים המורכבת מערבית ומאיטלקית). סוף סוף הרגיש נוח, מעט רגוע, כאילו היה בביתו, למרות שידע שזו הרגשה חולפת. לפני החשכה, כשארמאנדו היה מוכן ללכת לדרכו כדי לחזור לפנימייה נתנה לו דודה סטורי, כתמיד, צנצנת קטנה של פילפלוצ'ומה וארמאנדו שמח מאוד עליה. הוא אפילו התבייש להודות בכך בפני עצמו, אך למעשה, המטרה האמתית של ביקורו הייתה צנצנת הפלפל הקטנה, ארבע שעות הליכה בחום כדי שיוכל לחזור למגורים עם צנצנת יקרת ערך זו.

בדרכו חזרה עלו מחשבות נוספות במוחו הקודח של ארמאנדו. הוא תהה מדוע לא עזבו הוריו באופן סמוי את לוב ומדוע לא הגיעו לישראל על מנת לאחד את המשפחה. אחיו הגדול בינו, שפינק אותו מאוד, השפיע עליו לחשוב כך ולשאול: "מדוע אבא, שמצבו הכלכלי טוב עכשיו, לא בא לקחת אותנו הביתה?"

חלפו ועברו השנים, וארמאנדו השלים את שירותו הצבאי בתותחנים וסיים את לימודיו. זיכרון המשפחה היה רחוק. הוא למד, התחתן עם נערה בולגרית יפה היה לאב לשני ילדים והגיע לרמת חיים כלכלית טובה. בינתיים המדינה השתנתה, השפע זרם, וארמאנדו היה מאוד מרוצה מחייו האישיים.

מעברת פרדסיה

ב-1967 גויס מחדש נלחם בגבול הסורי ונכנס לקונייטרה. יום אחד קיבל מכתב מהוריו: "אנחנו נמצאים ברומא, ברחנו מטריפולי ואנו באים לבקר אתכם. אנחנו מאד רוצים לראותכם ולחבק אתכם."

הוא כמעט לא הכיר אותם, אך היה מאושר לראות פעם נוספת את אבא ואימא.

בהגיעם הביאו ההורים מתנות לילדים, שעוני זהב לארמאנדו ולבינו, והתיישבו בביתו, מאושרים על שהיה להם בסיס בבית הילדים ויכולת לתייר את הארץ.

לאחר חודשיים הודיע האב שהם חוזרים לרומא, שם יפתחו חנות הלבשה, מכיוון שהחיים בארץ קשים מדי עבורם, והם אינם רגילים לסוג זה של חיים. חסרים להם הדברים שהורגלו בהם. ובדברים, שהיו לצנינים בעיני ארמאנדו ובינו, סיים: "אך עכשיו אתם תוכלו לבוא לבקר אותנו בכל עת שתרצו, זה ביתכם, אתם יודעים..."

ארמאנדו גר ברומא, שאלה האם במכתב אם היה בבית הכנסת הגדול, הנמצא לאורך נהר הטיבר, ביום כפור האחרון. או ואביו היה אם הצנזור בלוב שפתח את המכתב היה מבין שארמאנדו חי בישראל. הוריו חיו בפרדסיה מפני גילוי זה על ידי השלטונות הלובים.

המכתבים המעטים האלה גרמו לארמאנדו למצב רוח רע. זה לא היה המצב שתכננו הוריו כשהחליטו לשלוח את שני בניהם הגדולים עם עליית הנוער לישראל. לאחר שני פוגרומים בשנים האחרונות, החליט אביו לשלוח אותם לישראל, שם יינצלו ויוכלו לבנות את חייהם במדינה חופשית. אביהם תכנן להמשיך את פעילותו המסחרית האמידה בטריפולי ולבקר את הבנים בישראל יחד עם כל המשפחה כפעמיים בשנה, ובמהלך הזמן יעברו להתגורר לארץ.

כך קרה, שבשחר יום גשום בסוף 1949, כל אחד מהם עם מזוודתו הקטנה, הועלו שני האחים על אנייה לחיפה דרך ברינדיזי. הדרך לישראל הותירה רושם טראומטי אצל שני הבנים במשך שנים רבות, והם זכרוה גם כשהיו כבר נשואים ואבות לילדים. זיכרון אותם ימים ראשונים גרם להם לסייסי לילה וחוסר שינה. ארמאנדו זכר את בדיקת הביקורת הארוכה שערך לו רופא שדיבר מעט איטלקית אך במבטא גרמני חזק, ובמהלכה שאל שאלות רבות: "יש לך כינים, ילד?", "כמה פעמים בחודש התרחצת באמבטיה בבית?" "היה לכם בית שימוש בבית?", "האם הלכת בכלל לבית הספר?"

ארמאנדו לא ענה. הוא לא הבין מהן בכלל השאלות הללו, שבוטאו בנימה קשה ומזלזלת. הוא היה קטן מכדי להבין את משמעותן. הוא רצה לצעוק, כי בבית היה להם לא רק בית שימוש, אלא גם אמבטיה ומקלחת, ושאלו דאגה שיתרחץ באמבטיה כל ערב, שהוא כבר למד בחטיבת הביניים בבית-הספר האיטלקי, ואחר הצהריים למד בבית-הספר העברי. כמו כל חבריו למד בשני בתי-ספר בבוקר ואחר-הצהריים. אך הוא הרגיש משותק, הצליח רק לומר שאף פעם לא היו לו כינים. "כולכם אומרים כך", ענה לו הרופא, "עדיף לגלח את ראשך ולחטא אותך, כך נמנע הידבקות מסוכנות"... הילדים נשלחו למעברת אור-עקיבא, שם היו התנאים גרועים מאד. הם ישנו באוהל גדול שבו החום היה בלתי נסבל, וכאשר ירד גשם מצאו את עצמם בתוך שלולית גדולה. האוכל היה במנות קצובות, כמו בכל מדינת ישראל, ומצב זה נמשך עוד שנים לא מעטות.

בינתיים הוקמה בטריפולי המדינה הלובית. הוטל איסור חמור על אזרחיה לקיים כל קשר מכל סוג שהוא, עונשים ופסקי דין חמורים היו על כך. בעקבות זה שני הילדים הפכו ליתומים במציאות תוך חודשים ספורים. מחשבות וזיכרונות אלו הסעירו את ראשו הקטן של ארמאנדו בכניסתו למעברה של דודתו.

מעברת פרדסיה

נקמת האחות

מאיר אלסייג

סיפורים רבים סופרו על גבורתם של יהודי לוב בעת הפוגרומים, וביניהם סיפורים על יעקב גבאי סרוסי ואחותו לאזו. זהו סיפור שהגיע לאוזני מפי אחיינים, מר יוסף גבאי סרוסי מנתניה.

לאזו גבאי סרוסי, אחותו של יעקב, צעירה יפהפייה בת שלושים וחמש, סירבה להתנחם אחרי מות אחיה האהוב, ואש הנקמה בערה בחזה. היא חיה למען מטרה אחת – לנקום את מות אחיה יעקב.

לאזו התלוננה באוזני השלטונות הבריטים על רצח אחיה. היא ידעה שהם חסרי יכולת פעולה, וכי יעבור זמן רב עד לסיים החקירה. אבו חלאל טען להגנתו, כי כלל לא נכח בעת האירוע, וחבריו אישרו את דבריו בעדויותיהם בחקירה.

מיום רצח אחיה התקשתה לאזו למצוא מנוח לנפשה, ושנתה הייתה טרופה. סיוטים ובעתות אחזוה, והיא נהגה להתעורר בבהלה שטופת זיעה ורועדת בכל גופה. כך היה לילה אחרי לילה.

ללא אומר וללא דברים החלה לאזו לגבש תכנית פעולה ופתחה במעקב אחרי הרוצח על מנת להכיר את תנועותיו היומיות. היא ניהלה פנקס קטן, ובו שמרה ותייעדה את כל תנועותיו של הרוצח. לאזו נהגה לכסות את פניה וגופה בצעיף גדול ממדים, על מנת שלא יזהו אותה בקרבת המאפייה של אבו חלאל, ורבים סברו כי מדובר באישה ערבייה.

מעקבים אלו ארכו חודשים רבים, וכשחשה כי עת פירעון החוב התקרב, יצרה לה קשר עם מספר חברי ההגנה, שתפקידם בעת ההיא היה להעלות את המעפילים מלוב לארץ ישראל. לאזו סיפרה להם את סיפור הרצח, וצעירי ההגנה, למרות חששם, החליטו לסייע בידיה לממש את תכניתה. הם ציידו אותה ברימון יד ואימונו אותה היטב בדרך שבה יש להשתמש בו ולהפעילו.

ערב אחד בחסות החשכה יצאה לאזו

וצעקות שדמו לצרחות קופים משוגעים, והתקרבו לעבר הבתים הראשונים של החארה. יעקב גבאי סרוסי התעלם לחלוטין מביטחונו האישי, שם נפשו בכפו, עמד בראש החבורה והאיץ בחבריו להמשיך ולהיאבק. הוא זרק בקבוקי תבערה, ומי מהערבים שהצליח להתקרב יתר על המידה נתקל באגרופי המחץ שלו. הוא נתן דוגמה אישית והפיח אומץ לב וגבורה בקרב יתר הלוחמים.

בראש כנופיית הרעבים היה עמאר אבו חלאל, בעל מאפייה, שהכיר היטב את יעקב. בראותו את יעקב, השתולל אבו חלאל, צעק, הניף את ידיו ואת

ביד בוטחת וציבה הטילה לאזו את רימון היד מבעד לחלון המאפייה ופתחה בריצה מטורפת. רעם עז פילח את אוויר הרובע, מהבתים נשמעו צעקות רבות, והאורות בבתים החלו להידלק.

רגליו ואיים על יעקב, שאם לא ייסוג, הוא יירה בו. אימוני לא הרשימו את יעקב, והוא המשיך במלחמתו לטובת היהודים. אבו חלאל שלף את אקדחו, ללא נקיפות מצפון מיותרות ובלי הנד עפעף ירה בראשו של יעקב. יעקב נפל ארצה ונפצע אנושות.

סצנת רצח יעקב הנופל חלל והפחד מהשלטונות הבריטיים גרמו לערבים לסגת ולעזוב את המקום. יעקב הגוסס נשלח לבית הכנסת דאר אל סרוסי ומת מפצעיו לאחר זמן קצר.

הרובע היהודי "בבחר" היה סמוך ל"חארה כבירה", שם התגוררה משפחת גבאי סרוסי. בערב שבועות בתאריך 12.6.48 בצהריים, כחודש לאחר הקמת מדינת ישראל, יצאו מרובע בבחר מאות ערבים משולהבים ושלוחי רסן, ומטרתם לעשות שמות ביהודי ה"חארה כבירה".

היהודים שמעו את קולות ההמולה של החבורה המתקרבת והבינו את מטרתם, אך הם לא איבדו את עשתונותיהם והתחילו בהתארגנות לקבוצות.

אחת הקבוצות הכילה את קצבי ה"חארה כבירה", ובראשם עמד איש ללא חת בשם יעקב גבאי סרוסי, קצב צעיר בן עשרים ושתיים.

הפוגרום שהתבצע שלוש שנים קודם לכן, ב-4.11.45, היה זכור היטב ליהודים. רעש ניפוץ חלונות הראווה של חנויותיהם עדיין הדהד באזניהם. הם זכרו היטב את בתי הכנסת שנבזזו ועלו בלהבות, ואת ההמון הערבי שעשה ליניץ' ביהודים, ההמון שהרג, שחט, שרף חיים יותר מ-140 יהודים ופצע כמה מאות, כשכל אלו נעשו תוך התעלמות מוחלטת ועצימת עיניים של השלטונות הבריטיים.

הערבים היו מצוידים במוטות ברזל, בסכינים ובמקלות. על מנת לבלום אותם הקימו היהודים מחסומים מאולתרים מכל הבא ליד ומכל מה שזימנה הסביבה הקרובה, והחלו זורקים לעבר הערבים, בקבוקי תבעירה ואבנים. אל היהודים הצטרפו ילדים רבים מהחארה. האבנים ובקבוקי התבערה היו יעילים אך רק באופן חלקי. למרות שחלק מהערבים החליטו לסגת, נותרו רבים שהמשיכו בהתעללות ביהודים.

הערבים המשולהבים פצחו בקריאות

יעקב גבאי-סרוסי

מהפיצוץ האדיר, ומה שנתר מרגליו היו שני גדמים מדולדלים שהתנועעו וטפטפו דם. אבו חלאל צרח ללא הכרה, עיניו פקוחות לרווחה כמו יצאו מחוריהן. הוא ניסה לזחול החוצה, אך גדמיו שנגררו על הרצפה, משכו אחריהן חול, חצץ ואבנים, והן הכאיבו לו מאוד. הוא ויתר על הרעיון צעק מלא גרונו תוך מלמול הברות בלתי ברורות, ולמזלו, איבד את ההכרה. כעבור מספר ימים מת מפצעיו בבית החולים.

הגיבורה שלנו לאזו, שהתרחקה מהרובע הערבי, עלתה לכרכרה שהמתינה לה בליווי שני חברי ההגנה. אחרי שלוותה לנמל, הם העלו אותה לאנייה. אנייתה הפליגה לאיטליה ומשם לארץ ישראל. לאזו נישאה בישראל, ילדה בן, וקראה לו יעקב. היא חיה עד יום מותה בחולון. יעקב וליזה (לאזו) גבאי סרוסי - תהיה נשמתכם צרורה בצרור החיים!

עמאר אבו חלאל היה מעורפל חושים, המאפיינה מלאה עשן ואבק, והוא לא ראה דבר. לבנים היו זרוקות בכל עבר, קורות עץ נפלו מהתקרה ופוזרו על הרצפה. הלחם המוכתם בדם היה מפוזר מסביב.

אבו חלאל לא הבין עדיין מה קרה. הוא חש פצוע, וגרונו היה חנוק מן האבק. הוא החליט לצאת החוצה לנשום אוויר. רגליו של אבו חלאל סירבו לציית לו. הוא לא יכול ללכת. הוא הסיט מבטו כלפי מטה וראה לא הרחק ממנו דבר מה מושלך. מה שראה אבו עמאר היה תמונה מעורפלת שהבליחה מדי פעם. הוא ניסה למקד מבטו מבעד לוילון האבק שעטף את החדר, ועיניו קלטו לפתע את הסצנה האיומה ושידרו אותה למוחו. זעקה ארוכה ופראית נמלטה מגרונו. לא הרחק ממנו נחו רגליו המושלכות על הקרקע כתוצאה

העטויה כולה בצעיפה הגדול בחשאי ובשקט. כאלת נקמה צעדה לעבר בכחאר. היא ידעה שבשעה זו אבו חלאל עובד בגפו במאפיינה.

לזו שמה נפשה בכפה וצעדה, כשבאמתחתה רימון יד. היא נצמדה לקיר המאפיינה שבהמשכו היה פעור חלון. קולו של אבו חלאל נישא ובקע מן החלון, כשהוא מלווה להיט ערבי שהושר ברדיו רבות בתקופה ההיא. תחושת רוגע ושלווה השתלטו על לאזו, והיא לא הבינה את הסיבה לכך. כל חודשי ההכנה, המעקבים רווי המתח והלחץ הנפשי עמדו להסתיים - צדק עמד להיעשות.

ביד בוטחת ויציבה הטילה לאזו את רימון היד מבעד לחלון המאפיינה ופתחה בריצה מטורפת רעם עז פילח את אוויר הרובע, מהבתים נשמעו צעקות רבות, והאורות בבתים החלו להידלק.

הכלה

נוסעים, כמו כל המוניות בתקופה היא. העמסנו עליה את כל המתנות שקיבלנו והתכוונו לנסוע לדירה המרוהטת ששכרנו ימים ספורים בלבד לפני החתונה. לפתע הופיעה אמי עם כלי ניקוי שהביאה עמה מהבית ביפו. הסתבר שהיא סברה שאחי ברוך, אשר לו היה טנדר, יוביל בתום החתונה את המתנות עבורנו. היא גם ידעה שתהיה לי בעיה להעביר דלי, מטאטא ועוד כהנה וכהנה מיפו למקום מגורי החדש בתל-אביב באוטובוס, שהיה אמצעי התחבורה היחיד שלנו, והחליטה לנצל את ההזדמנות ולהעבירם בטנדר. משנוכחה לדעת שלקחנו מונית, ואחי לא נדרש לסייע

וכך עמדתי שם עם שמלת הכלה, ההינומה עם הכתר, הכפפות הלבנות והתכשיטים, ומסביבי כל המתנות, ובידי אחזתי את מטאטא הקש.

לנו, הוציאה אותם מהטנדר והכניסה אותם למונית יחד עם המתנות.

לא התפלאתי על יזמתה זו של אמי ז"ל וקיבלתי אותה בטבעיות כמו הנשים הלוביות, אמי ראתה בניקיון הבית את "כרטיס הביקור" של האישה: "א-זוו'לי מן אללה ל-חמאר מנאס", משמע: "העוני מאלוהים, הלכלוך - מבני האדם". אישה שכביסתה הייתה נקייה, הייתה זוכה מאמי למחמאות, וגם לזה היה לה מסר: "עדיף בגד ישן ומטולא כשהוא נקי, מבגד חדש, יקר ומלוכלך".

הגענו לביתנו ברח' שלמה המלך 32 בתל-אביב. מאחר שהרחוב היה חד-סטרי, הוריד אותנו הנהג במדרכה שמול הבית. החתן והנהג הוציאו את כל המתנות וכלי הניקוי, והמונית נסעה.

וכך עמדתי שם עם שמלת הכלה, ההינומה עם הכתר, הכפפות הלבנות

זרים. את התסרוקת "עיצבה" הספרית השכונתית, שאליה הגעתי מבלי להזמין תור, וממנה יצאתי אחרי פחות משעה. התאפרתי בעצמי: קו דק של עיפרון ואודם ששימשו אותי ביציאה לבלויים. כלה יפהפייה.

החתן המיועד הגיע במונית מבית הוריו בתל-אביב לבית הוריי ביפו כדי לאסוף אותי ולנסוע ביחד לחופה.

החתונה הייתה מקסימה בעיניי. הרב שקידש אותנו היה איסר פרנקל, בנו של מי שהיה הרב הראשי של תל-אביב-יפו, ידידיה פרנקל.

בתום החתונה, שהסתיימה בשעה די מוקדמת, לקחנו מונית מהמוניות שעמדו אז והמתינו לנוסעים לנסיעה מיוחדת מקרב היוצאים מהשמחות ברבנות. המונית הייתה גדולה ומיועדת לשבעה

יום חמישי ב' בשבט התשכ"ח. האחד בפברואר 1968. יום סגרירי וגשום. זהו היום שבו אני עומדת לענוד את טבעת הנישואין בטקס צנוע באולם הרבנות הראשית שבשדרות דוד המלך.

צניעות הייתה מידה מוערכת אז. איך אמי, זיכרונה לברכה, הייתה אומרת: "לא להיות כמו ההוא ש: 'ח'אתם פי-יידו וצי'נצ'ו ערייאנה", משמע: "טבעת יקרה על אצבעו ועכוזו חשוף". אחד שחי על רושם ללא כיסוי.

את שמלת הכלולות עם כל האביזרים הנלווים שכרתי בחנות בתחנה המרכזית (ודאי - הישנה), שהיום משמשת חנות למכירת מקררים משומשים, את נעלי הכלה הלבנות היפות קניתי ב"נעלי טרקלין" ברחוב הנעליים - נווה-שאנן, היום משמשת החנות למכבסה לעובדים

דינה דנון-דאכוש

והמטאטא

נתתי לה להחזיק מטאטא בערב חתונתה. קשה לתאר את השתוממותי למשמע דבריה. הבנתי שבערב חתונתנו היא הייתה עוד במכולת וראתה אותי עומדת ממול עם שמלת הכלה והמטאטא, והחליטה שהמטאטא נועד לשמש סגולה לחיים זוגיים מאושרים. ניסיונותי להסביר שהמטאטא היה שם במקרה, לא צלחו. היא עשתה תנועת ביטול שמשמעה: "אל תספרי לי סיפורים", וכאילו גילתה הבנה מדוע "לא נעים לי" להודות שהדבר נועד לסגולה והאמינה בכל לבה שאנחנו המזרחיים מבינים בכגון אלו. באותו הרגע חזיתי במו עיני כיצד נוצרת אמונה תפלה.

אחרי שנה עברנו לרח' המלך ג'ורג' 72 בתל-אביב, שם נולד בני יחידי יצחק-צחי, אחרי חמש וחצי שנות נישואין חזרתי לרבנות והפעם ביצעתי פעולה הפוכה: התגרשתי.

אני מקווה שהפולנייה לא נתנה לנכדתה ביום חופתה להחזיק במטאטא.

אמי ראתה בניקיון הבית את "כרטיס הביקור" של האישה: "א-זוו'לי מן אללה ל-חמאר מנאס", משמע: "העוני מאלוהים, הלכלוך - מבני האדם". אישה שכביסתה הייתה נקייה, הייתה זוכה מאמי למחמאות, וגם לזה היה לה מסר: "עדיף בגד ישן ומטולא כשהוא נקי, מבגד חדש, יקר ומלוכלך".

בעצמה את חיינו וצבעה אותם בגוון ורוד זוהר במיוחד.

יום אחד, כשמלאו כחודשיים למגורנו שם, לחשה לי בעלת המכולת: "הבת שלי חיה לא טוב עם בעלה, חבל שלא

והתכשיטים, ומסביבי כל המתנות, ובידי אחזתי את מטאטא הקש, שבשל המוט הארוך שלו לא יכולתי להניחו על הרצפה הרטובה.

גשם דק ירד עלי. החתן הלבוש בחליפתו היפה העמיס בזריזות בכל פעם חלק מהמתנות, חצה את הכביש, עלה כמה מדרגות, הכניס את החבילות הביתה וחוזר חלילה. בכל הזמן שעמדתי על המדרכה, לא עברו על פנינו אדם או מכונית, וברכתי את מזלי הטוב, על שלא ננעצו בי עיניים תמהות.

עלינו הביתה, החתן עם ה"נגלה" האחרונה של המתנות, ואני עם המטאטא... פתחנו את המתנות: שלש מערכות קפה זהות של נעמן, סכו"מים ועוד מערכת עוגה: שש צלחות להגשה וצלחת גדולה לעוגה עצמה, מערכת אוכל שמונה עשרה צלחות, כוסות ועוד כוסות ועוד כוסות.

אחר כך החלפנו בגדים ויצאנו ברגל לרחוב דיזנגוף סמוך לכיכר, ישבנו בבית קפה וכך התחלנו את חיינו, שני צעירים, הוא - סטודנט היה אז למתמטיקה ופיזיקה באוניברסיטת תל-אביב, ואני עבדתי ושיפרתי את ציוני בחינות הבגרות.

את הקניות ערכנו בחנות מכולת שכונתית טיפוסית לאותה תקופה. המכולת הייתה בקומת הקרקע ברח' שלמה המלך 34, ממש בבניין הסמוך לזה שלנו.

בעלת המכולת הייתה אישה פולנייה, עסיסית ונאה, בשנות החמישים המאוחרות שלה, בעלת שיער צבוע אדום והלכותיה מלאות הערכה עצמית אך גם חביבות. תמיד ניסתה לדובב את לקוחותיה ולדעת כל מה שקורה בסביבה. גם אני הייתי ברשימה, אך היא לא זכתה ממני לשיתוף פעולה וכך לימדו אותנו בבית, ולכן היא שרטטה

"אשת הברזל"

רבקה חדד לבית ג'עאן נולדה בשנת 1911. בחנוכה האחרון מלאו לה 101 שנים. רבקה מפורסמת בכינוייה "אשת הברזל" והדברים הבאים יעידו כי שם זה מתאים לה ביותר.

אסתרנה גואטה-חדד

רחמים חדד היה איש ירא שמיים וכשהגיעו העולים ממרוקו הפך פחון אחד לבית כנסת לשמחת העולים החדשים. וכך היה לכל תפוצה שהגיעה מיד דאג שיהיה להם בית כנסת. בית כנסת לעולי לוב נפתח ביוזמתו מאוחר יותר במבנה שנקרא "שיכון קליפורניה" בית מאסבסט אותו שידרג ופיתח כל הזמן. לבית הכנסת קרא "שבת אחים" כי מטרת בית הכנסת המיוחד שלו היתה לקבל כל אדם מכל עדה שהיא. כל אחד שלא מצא מקום להתפלל בו הגיע לבית הכנסת "שבת אחים" והתקבל בברכה.

פעילותו הציבורית של רחמים

נישואים אלו צלחו ולזוג נולדו 12 ילדים. משפחת חדד הצעירה עלתה ארצה בסוף שנת 1949 עם העלייה הגדולה של יהודי לוב לישראל. את מושבם קבעו בפרדסיה ובעקבות פעילותו בסוכנות כחלוץ עלה על חולות אשדוד ים כדי להקים את העיר אשדוד. אשדוד מנתה באותם הימים 12 פחונים בלבד. רחמים הצטרף לפעילות הסוכנות היהודית ובשל בקיאותו בשבע שפות היה אחד הפעילים המשמעותיים באשדוד. רחמים עזר בקליטת העלייה בעיר, היה כתובת קשובה לכל העולים ושימש כאיש שלום בין שכנים ובני בית.

את ילדותה בילתה בלוב כילדה מפונקת מאוד. מאחר ולהוריה לא היו בנים הועיד אותה אביה ללימודים. היא למדה בבית ספר איטלקי וגם השתתפה בלימודי עברית ותלמוד תורה ב'חדר' עם הבנים. שלוש שפות היא דוברת בשלמות עברית, ערבית ואיטלקית.

רבקה היתה נערה יפה מאוד, היא נישאה לבן דודה בגיל 18 אך נישואין אלו לא צלחו ובניגוד למקובל אז היא התגרשה. בן דוד אחר, שהוקסם מיופיה, רחמים חדד ביקש לשאתה לאישה והוא נתקל בהתנגדות חזקה מצד הוריו היות ולא רצו שבנם הרווק ינשא לאשה גרושה. אך למרות התנגדותם נישא לה.

ארבע דורות: רבקה עם בתה, נכדתה וניניה

**בזכות מעשיה הטובים ואורח
חייה כאשה יראת שמיים
זכתה רבקה למעמד של
אישה שברכתה מתקבלת.
אנשים רבים מאמינים בכח
תפילתה הן בשל שמה הטוב
והן בשל גילה המופלג (בע"ר)
ולכן הם מבקשים את ברכתה
לרוב לבריאות והחלמה.**

גם במצוות הכנסת כלה עסקה רבות וכסף רב היה נתרם למטרה זו. מעשה שהיה לפני עשר שנים כך היה: מכשיר חשמלי בביתה יצר קצר חשמלי שבעקבותיו פרצה שריפה. כל הבית על כל תכולתו נשרף ורבקה חולצה מתוכו ללא שום פגע. המעשה התפרסם בעיר ואנשים שייכו את מעשיה הטובים והרבים לזכות אותו הנס. הדבר גם יצר תחושה שאישה זו היא מיוחדת מאוד וצדיקותה הוכחה קבל עם ועדה.

בעקבות המקרה המדהים הזה ובזכות מעשיה הטובים ואורח חייה כאשה יראת שמיים זכתה רבקה למעמד של אישה

הופסקה בטרם עת עם פטירתו בגיל 53 שנה בלבד וכשהוא משאיר אחריו אשה ושנים עשר ילדים. לכתו של רחמים הותיר חלל גדול מאוד בליבם של רבים מתושבי העיר שנעזרו בו. בשנת 2006, לבקשת בתו אסתר מראש העיר צבי צילקר, נקבעה לזכרו, במקום מרכזי בעיר "כיכר רחמים חדר" שבמרכזה פסל פרי יצירתו של בנו אבי.

רבקה הפכה לאלמנה בגיל 43 מטופלת בשנים עשר ילדים. המציאות החדשה אילצה את רבקה להפוך מאישה עדינה ומפונקת, שאיש חזק מאוד עומד לצידה לאישה חזקה ואמיצה בעצמה. ולכן מיד התעשתה ונכנסה לנעליו הגדולות של בעלה: היא ניהלה את חנות המכולת שלהם ואף הפכה לאשת ציבור.

ביתה של רבקה היה תמיד בית פתוח וכל חברי ילדיה מצאו בביתה פינה חמה ונהנו מארוחות טעימות. כל אדם במצוקה ידע שהיא כתובת לפתרון בעייתו, היו לה הקשרים המתאימים והיכולות הכספיות לעזור לאנשים רבים. רבקה היתה מעורבת בפוליטיקה של העיר ושל המדינה. בכל בחירות הפכה את ביתה למטה. כך התיידדה עם אנשי ציבור רבים כמו: אריק שרון, משה כרמל, יגאל אלון, יצחק מודעי וראשי העיר אשדוד היו מבאי ביתה. באופן טבעי המשיכה רבקה את דרכו של רחמים בעלה. על פעילותה הציבורית המבורכת קיבלה רבקה תעודת "יקירת העיר אשדוד" לפני שלוש שנים.

גם את בית הכנסת המשיכה רבקה לבנות. היא נידבה כסף רב ובחכמתה ידעה לנדב גם קבלני בניין ותושבים רבים למען המטרה הקדושה. וכך בכוחות משותפים בניצוחה של 'אשת הברזל' הוקם בית כנסת לתפארת. בבית הכנסת נערכות מסיבות ברית ובר מצווה עבור ילדים ממשפחות מעוטות יכולת, ורבקה דאגה לרכוש לבני המצווה טלית ותפילין.

מתי גילעד

רומן אוטוביוגרפי עלילתי על מסע בזמן דרך הווי עולי לוב במעברת סקיייה של שנות החמישים ועד אור יהודה וישראל של ימינו

הילד מהכניסה השלישית

נדבך נוסף שאליו מתייחס בוכוזה בספרו, נוגע לתקופת בגרותו ולאופן שבו סיפור חייו נכרך בסיפורה של העיירה שהפכה לעיר אור-יהודה. הוא מספר על נקודת מפנה משמעותית בהשקפת עולמו של שהתרחשה ביום העצמאות הראשון שלו כראש מועצה, ביום הזה הוא הגיע להבנה כי יום העצמאות מסמל אומנם את עצמאותה של מדינת ישראל, אולם לא את עצמאותה של אור-יהודה. כאן הייתה נקודת המפנה בהתייחסות שלו לתפקידו כאיש המוביל את העיר ומפתח להכרה כי הנה הגיע הזמן שאור-יהודה תפסיק להיות מקום חלש ונתמך ותהפוך להיות עיר עצמאית, עיר ואם בישראל.

החלטתו להוביל את אור-יהודה לעצמאות עירונית - פתחה בפני בוכוזה דרך חתחתים והתמודדות מול מדיניות ממשלתית קשוחה מאוד. הוא מתאר כיצד כל צעד שהוביל לקידום ושיפור של החיים באור-יהודה היה כרוך בקושי רב מאוד, במאבקים יוצאים מגדר הרגיל, התמדה ונחישות אין-קץ. למרות הדרך הלא פשוטה שעברה אור-יהודה, הצליח בוכוזה להפוך את חזונו למציאות אור-יהודה, שהייתה מועצה נחשלת ובעלת דימוי שלילי, היא היום עיר בישראל, ובה מרכזי תרבות וספורט, שני מוזאונים חשובים, שלוש שלוחות אוניברסיטאיות, ושכונות יוקרה המושכות אליהן תושבים מכל הארץ.

בתחילת דרכו הפוליטית בשנות השבעים היה יצחק בוכוזה חדור מוטיבציה ועם חזון בהיר לעתיד יפה יותר לאור-יהודה. בביתנו, שהפך למרכז הסברה, הצטופפו תושבים רבים כדי לשמוע מה בפיו של האיש הצעיר. אני זוכרת שייצחק הגיע מצויד בתכניות תכנון וביצוע מפורטות ובתיאורים כובשים כיצד יהפוך את אור-יהודה לעיר מתקדמת ואטרקטיבית. במשך 25 שנה כיהן כראש מועצה ואחר כך כראש העיר, והגשים את חזונו וכן את הבטחותיו לתושבים. תרומתו הרבה לאור יהודה מוכתת ומבורכת.

הנה לפניכם התשובה לשאלה מדוע נקרא הספר "הילד מהכניסה השלישית": בבניין אחד ברחובה הראשי של אור-יהודה התגוררו שלושה ראשי ערים: בכניסה הראשונה התגורר ראש המועצה הראשון של אור-יהודה מרדכי בן-פורת. בכניסה השנייה התגורר יחזקאל קזז, ראש המועצה השני של אור-יהודה, ובכניסה השלישית גדל - יצחק בוכוזה, שלימים היה ראש המועצה ולאחר מכן ראש עיריית אור-יהודה ועמד בראשותה במשך עשרים וחמש שנים.

נהוגה בלוב - בדרך של הלקאה:

"לוב" של פעם בשנה, היה לזקן אחד, בערב יום כיפור, בזמן המנחה. בפתח בית הכנסת ליד הקיר של הכניסה, היה עומד אותו זקן עם שוט בידו. והאנשים עברו אצלו כבני מרון. כדי לקבל מלקות מלקות אלו נועדו להזכיר לאנשים את חטאיהם ואולי גם להביא למחיקתם. סגינהור היה האיש שעשה זאת, כמו כדי לקיים את האמירה "אלת הצדק - עיניה רעולות". מקבלי המלקות היו עומדים כפופי גב מול הזקן והוא היה מכה במגלבל על גבם ואומר: "זהו רוחם יכפר עוון...". והפסוק היה מסתיים במילים "כל חמתו" וכך חוזר על הפסוק שלוש פעמים והצופים העומדים לידו "מצדיקים עליו את הדין" ואומרים בבדיחות הדעת, זה-מגיע לו יותר חזק, בזה תתחשב, וכן הלאה... כשבינו מוסא עמד למלקות, איש מן הצופים לא פצה את פיו. רגע זה, שהיה שיא בטקס המסורתי הזה, סימל את ההכרה, שאיש לא ימלט מן הדין".

לצד ההווי והעלאת הזיכרונות של ימים עברו, והתיאור של הצינות הלובית, בוכוזה מבקר בספרו את אופן קליטת העלייה. הוא טוען בספרו כי הפוטנציאל של אור-יהודה כהתיישבות חלוצית וערכית נפגע קשות בשל התייחסות לא שוויונית של מדינת ישראל וכן זלזול כלפי העולים ממדינות ערב. ביקורת זו צצה ועולה כחלק מהסיפור ובין פרקי:

"העובדה, שאני כמעט ולא דיברתי בילדותי עברית, היא בעיניי ביטוי לאחד הכשלים המרכזיים בקליטת העלייה במיוחד, כשמדובר בי כמי שאבי היה דובר עברית עוד מחוץ לארץ וגם הטיף - "עברי, דבר עברית!". עד שיצאתי ללמוד בתיכון, דיברתי עברית רק עם אבא ועם חברים מעטים, שלא היו ממוצא לובי. עם כל השאר, אימא, סבתא וחברים, דיברתי בשפה הלובית בלבד. בכל מקום דיברנו ב"שפת האם" שלנו, גם בבית הספר ובוודאי, בבית וברחוב. דיברתי בשפה הלובית, וגם חשבת בשפה הזו.

יצחק בוכוזה נולד בישראל במעברת סקיייה בשנת 1951, הוא גדל והתחנך באור יהודה כל חייו. בוכוזה כיהן במשך שנות דור כראש עיריית אור-יהודה, ובתפקידו זה תרם רבות להתפתחותה של העיר ולקידומה בכל התחומים.

הספר עוסק בילדותו של בוכוזה במעברת סקיייה כאשר ה"חארה" מהווה אבן יסוד בסיפור. המוכרים הלובים הזקנים, השיח של זקני העדה אתם, דוכן הבוריקות ודוכן החלאואץ. המפגשים של בני העדה בערב "מעאן כיפור", עם הספנדז בשוק והתהלים בבית הכנסת. באהבה רבה הוא כותב על הזקנים אשר הקנו לו את דרך הישר, האמונה, הביטחון והאופטימיות. בעיני הילד יצחק בוכוזה המעברה נראתה כמו טריפולי. למעשה, הוא דימה כל מקום במעברה למקביל לו בלוב: בתי הכנסת, השוק, החנויות, האנשים. התנהלותו היומיומית הייתה כאילו חי בלוב לדבריו, הוא "חשב טריפולי", "דיבר טריפולי" ודמיין כל דבר כאילו היה בלוב.

האנשים שעיצבו את נוף ילדותו של בוכוזה היו קשורים קשר עבות לחיים שאותם השאירו בארץ הולדתם לוב. הדברים היו נכונים באשר לחיי היומיום, אך הם התחדדו עוד יותר בתקופות החגים, כאשר המסורות הישנות שהיו נהוגות בלוב, היו לחלק בלתי נפרד מהחיים. כך, לדוגמה, סיפור המיטיב לתאר את הווי הימים ההם, כאשר כפרת העונות בערב יום כיפור נעשתה באופן שהייתה

הרב יצחק כהן סגן שר האוצר, מאיר כחלון יו"ר הארגון ודורון כהן מנכ"ל משרד האוצר

אבי פדהצור, אוצר המוזיאון בסיור מודרך לאורחים ממשרד האוצר

הגב' עופרה רוס, ראש הרשות לזכויות ניצולי שואה במשרד האוצר עם צוותה

ערב עיון בנושא החינוך העברי "מלוב לירושלים", לזכרו של ר' רפאל זרוק זצ"ל באוניברסיטת בר-אילן

סגנית השר לאזרחים ותיקים הגב' לאה נס השתתפה בעצרת זיכרון ציבורית להנצחת קורבנות הפרעות כלוב באנדרטה ברחבת בית-כנסת "אח" דקר" בנתניה.

"סדנת גיבוש" במרכז המורשת לחברי מועצת והנהלת הארגון ופעילים

בעיר אשקלון, התקיים קורס "תולדות ומורשת יהודי לוב", שבו השתתפו תושבי אשקלון והסביבה. מסיבת סיום הקורס וחלוקת תעודות התקיימה במרכז המורשת באור יהודה.

במגדלי אביב ברמת-גן הושקה התערוכה הניידת "יהודים בחגווי הסלע" על יהודי גריאן, התערוכה הוצגה כחודש במקום וזכתה לביקורים רבים. בתמונה (משמאל לימין): צבי בר ראש עיריית רמת-גן, רמי פדלון סגן ראש העירייה, דינה דנון מארגנת התערוכה, אבי פדהצור אוצר מוזיאון יהדות לוב וירון מט מנהל תפעול של מגדלי אביב.

בכנס הצדעה לניצולי שואה במלון "גרנד הוטל" בירושלים. בכנס נטלו חלק ניצולי השואה בני הקהילה, פעילים ונציגי הנהלת הארגון העולמי.

כנס "זכויות ניצולי השואה" התקיים בהיכל התרבות נתניה, בשיתוף המשרד לענייני גמלאים, "מרכז הארגונים" ו"הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב".

ערב "ראש חודש לבנאת", הדלקת נר שישי של חנוכה והרצאה על זכויות ניצולי שואה במרכז המורשת.

חלוקת מלגות לסטודנטים בני הקהילה במרכז המורשת

הילולת "זע"יר דרנה" המסורתית בבית-הכנסת "שערי צדק" בנתניה

אירועים בקהילה

נובמבר 2011

- בעיר אשקלון, החל קורס "תולדות ומורשת יהודי לוב", שבו נוטלים חלק תושבי אשקלון והסביבה
- במהלך חודש נובמבר 2011, הוקרנה בערוץ 98 (פעמיים בשבוע) תוכנית "לוב שלי" על שואת יהודי לוב.
- בבית העלמין בנתיבות, התקיים טקס גילוי המצבה לאב בית הדין בטרופולי ר' ציון ביתאן זצ"ל ובערב התקיימה בבית המשפחה בלהבים ההילולה השנתית לזכרו.

דצמבר 2011

- בבית"ס "רעות" בהרצלייה, התקיימה הילולת הרב מסעוד סאסי זצוק"ל
- בבית-הכנסת "בית-אל" בגבעת אולגה חדרה, התקיימה הילולת הרב משה אסרוסי זצוק"ל

במוזיאון תולדות נתניה, התקיים מפגש רב דורי של נשים יוצאות לוב בנושא "לאמא שלי היה סיפור אחר..."

משפחת זוארץ, פדלון ופלח מרומא
עם מותו בטרם עת
של אלן זוארץ ז"ל

דוד בראון (בוארון) מנתניה
עם מות הבן בטרם עת
מיכאל בראון ז"ל

משפחת גוילי מירושלים
עם מות אבי המשפחה
משה גוילי ז"ל

משפחת מסילתי ממושב נווה ימין
עם מותה של אם המשפחה
מנטינה מסילתי (לבית גניש) ז"ל

ידידינו יצחק ושלום
וכל משפחת בריגה מאשקלון
(חברי הנהלת הארגון העולמי של יהודים יוצאי לבוב)
עם מות אם המשפחה
מרים (רמו בת מזלה) בריגה ז"ל

משפחת חסן מרומא
עם מותו של יוקי חסן ז"ל

מלכה חג'ג' -לילוף ומשפחת בן-עטייה
עם מותה של האחות
לאה בן-עטייה ז"ל

למשפחת מדר מהוד-השרון
עם מות אבי המשפחה
שמעון מדר ז"ל

למשפחת כחלון-קוזמן מקריית-אוונו
עם מות אבי המשפחה
חוקר ההעפלה הבלתי-לגאלית מלוב
חיים כחלון-קוזמן ז"ל

למשפחת פלח-בט'חה מרמת-גן
עם מות אבי המשפחה בשיבה טובה
דוד (דידו) פלח-בט'חה ז"ל

למשפחת תמס מרמת-גן
עם מות אבי המשפחה
סאוילנו תמס ז"ל

למשפחת חלק מגני תקוה
עם מות בן המשפחה
יוסף חלק ז"ל

ידידנו רפי אשכנזי והמשפחה מב"ש
עם מות אבי המשפחה
אבי אשכנזי ז"ל

למשפחת ארביב, חסון, מזוז וג'אן מב"ש
עם מותה של תקוה (מיסה) ארביב ז"ל

למשפחת זנזורי בארץ ובאיטליה
עם מותו של הרצל זנזורי ז"ל

המקום ינחם אתכם
בתוך שאר אבלי ציון וירושלם

אירועים בקרוב....

■ בין התאריכים 22-24.3.12 יתקיים במלון "לאונרדו קלאב" ים המלח, כנס האביב השנתי שיכלול הרצאות על מורשת, זכויות ניצולי שואה, טקס הבטיחה המסורת.

■ ב- 23.4.12 יתקיים במרכז המורשת "טקס יזכור" לנספים בשואה במלחמת השנייה, לקורבנות הפרעות ולחללי מערכות ישראל, והצדעה לצה"ל ולכוחות הביטחון, בלווי הזמר דוד ד'אור, וכן פתיחת תערוכת הציורים של האומן משה פנחסי

ערב ט"ו בשבט למתנדבים במרכז המורשת

כתבה וצילמה: דינה דנון-דאבוש

במרכז המורשת באור-יהודה נערך סדר ט"ו בשבט למתנדבים הפעילים והמלבבים. את הסדר יזמו והנחו בחן הרב משה זיגדון (זיגי) ודבורה טבול. ואי אפשר בלי מרצה הבלתי נדלה של אסנת ביטון - מזכירת המרכז, שסייעה רבות למלאכת ההכנות והארגון, וסייעה של המתנדבת המקסימה דניס שדה.

שררה בערב אווירה חגיגית ומרוממת נפש, השולחן הארוך היה מוכן ומזומן לסדר כהלכתו. הוא קושט בענפי שקדייה רעננים ובאשכולות של תפוזונים עם עליהם הירוקים, והיה מלא מכל טוב פירות הארץ, ויין לארבע הכוסות

- לברכת בורא פרי הגפן. איזה יופי!!! כל אחד מהמשתתפים קיבל הגדה לסדר ט"ו בשבט, ובה טקסטים מהתנ"ך, מהמשנה ושירי הלל לארץ-ישראל, לאילנותיה ופירותיהם.

נעימים ומאחדים מלאי אהבת הבריות. המשתתפים נטלו חלק בקריאת ה"הגדה", כל אחד בתורו, ובין כוס לכוס הנעים האקורדיוניסט משה כהן בנגינה, מה שגרם למשתתפים לפצוח בשירה רמה וצוהלת. כאמור, השירים היו בסימן צמיחה ולבלוב, כיאה לט"ו בשבט.

תהיה למסורת. אני כבר מחכה לסדר הבא. רק שלא ישכחו להזמין אותי...

ברכות ואיחולים לבניים

לחה"כ ולסגן שר האוצר
הרב יצחק כהן
לנשואי הבת

לידידנו יעקב ברנס
להולדת הנכד

לידידנו כלימו דוס
להולדת הנכדה
ולהורים ג'נט ובנימין ארביב

לידידתנו סתרינה גואטה-חדד
להולדת הנכד

לידידנו שלמה גואטה
להולדת הנכדה

לידידתנו ניצה טוכמן
לנשואי הבת

ספרים רבותי ספרים...

מרכז המורשת מברך את יציאתם לאור של שלושת הספרים:

"המפכ"ל" ספרו של משה קראדי, מפכ"ל המשטרה לשעבר.

"מעייני גנים" ספר חדש של המחנך משה ג'עאן זרקניא הכולל אימרות מאורחות חייהם של יהודי לוב וכן חידושי תורה המבוססים על דברי רבותינו וחכמי לוב מדורות עברו.

"הילד מהכניסה השלישית" רומן אוטוביוגרפי עלילתי על מסע בזמן דרך הווי עולי לוב במעברת סקיייה של שנות החמישים ועד אור יהודה וישראל של ימינו.

ניתן להשיג את הספרים
במרכז מורשת באור יהודה

Ricordo degli Ebrei Libici

Ahmed Fergiani

Sono nato nella campagna di Tripoli tra Tripoli città e la città di Msellata. Gi da piccolo la mia testa è piena di storie e storielle degli Ebrei (ihud in Arabo) trasmesse a me da mia nonna ed anche mio padre. Mia nonna, essendo nata nel 1913, è stata una testimonianza vera della vita dei libici in epoca italiana, la seconda guerra mondiale ed il periodo del dopo guerra, cioè quello del Re Idress e Gheddafi.

Ero piccolo e la propaganda di Gheddafi non faceva altro che parlare del sionismo e dello stato Ebraico e la nonna ci diceva che gli Ebrei che erano in Libia non sono così... è gente che parla l'arabo come i Msellatia (gli abitanti di Msellata) indossa i vestiti libici, sgozzano l'animale come facciamo noi, fanno la circoncisione come la nostra... l'unica cosa in cui erano diversi da noi che loro è impossibile che lavorino il sabato!

Parlava dei mercati di Msellata e di Alkhoms (leptis magna) ed anche di quei venditori ambulanti che arrivarono sugli asini pieni di vestiti, gioielli, profumi per donne e attrezzi vari come pentole, cucchiaini, coltelli...etc. Negli anni della miseria e povertà ce la siamo cavata grazie agli Ebrei, diceva mia nonna, i quali vendeva a rate, mangiavano con noi e dividevano la vita dura con noi..

Mio padre parlava di Hara L'ihud ossia il quartiere Ebraico di Tripoli e come i commercianti Ebrei erano sempre più bravi degli altri nel commercio, quindi nonostante la politica sono cresciuto in una famiglia musulmana la quale non ha condiviso ciò che

fu trasmesso nella Tv libica di Gheddafi e non ha un problema di dire la verità su un popolo che ha vissuto sulla stessa terra.

Dove vivevano gli Ebrei?

Il luogo principale degli Ebrei Libici è stato sempre Il Hara nella città vecchia di Tripoli nella parte nord ovest della città entrando dalla porta ovest conosciuta come la Porta Nuova o Bab Giaddid la quale dà l'accesso ai ZNAGHI (veicoli). Non lontano della stessa zona si trova la Sinagoga di Slat Elkbira E anche IL Dar Assrusi per gli orfani Ebrei. Gli Ebrei svolgevano le loro attività commerciali nei vari Suk della medina cioè dalle Arba Arsat o l'incrocio delle 4 colonne romane fino Suk Elumscir (mercato del maresciallo), attraversando Suk Atruk (mercato dei Turchi) Suk Erba e la zona di Bab Alhurria.

Con l'arrivo degli italiani nel 1911 e con l'espansione della città, tanti Ebrei si trasferirono nella zona di Bel Khir dietro l'attuale Sharia Omar Mokhtar (ex Corso Sicilia). Gli ebrei vivevano anche a Zanzur a 20 km da Tripoli e a Amrus. Fino 50 anni fa si parlava di Amrous e di Zanzur come piccole oasi la prima è situata ad est di Tripoli mentre la seconda ad ovest. Oggi Amrus fa parte di Suk Algiuma, il quartiere famoso di Tripoli durante la rivolta anti Gheddafi e Zanzur è un quartiere di Tripoli ovvero la West End Tripolina.

Nella regione ovest della Libia chiamata Tripolitania la comunità Ebraica viveva anche a Misurata 200km ad est di Tripoli, ad Alkhoms

120 km ad est da Tripoli, con la sua piccola Hara tuttora funzionante, a Msellata 20 km prima di Alkhoms, a Zliten 160 km ad est di Tripoli poi anche nella zona ovest di Tripoli come Zawia 45 km da Tripoli ed a Zuara, Giado, Yfrin e Tigrinna e Gharian le zone Berbere della Libia.

Che cosa mangiamo oggi?

La risposta ci aiuta molto a capire che i Libici tuttora mangiano il cibo che hanno lasciato gli Ebrei in Libia..

- 1- Couscous un piatto che può essere servito con carne, pollo o pesce ma anche con verdura.
- 2- Bazeen (sta scomparendo), piatto fatto da un impasto di farina o di orzo macinato che viene accompagnato da un sugo di patate e carne.
- 3- Tbaikh (kh si pronuncia come la J in spagnolo) il plurale di tbiikha, un sugo piccante o di patate o di piselli o fagioli.
- 4- Oggi o iggia..uova cotte nella padella con un sugo piccante.

5- Pasta mta il Malti pasta derivante dai maltesi ma tramandata ai libici tramite gli Ebrei in cui il sugo piccante con carne e verdure viene cucinato con la pasta nella stessa pentola.

6- Mafrum la carne macinata che può essere usata come un sugo della pasta o per farne un Tbiha Mafrum ossia zuppa di carne macinata. Oggi in Libia tanti la mangiano come sandwich.

7- Isfinz (dolce del Hanukah) impasto di farina viene messa in olio caldo a forma di pane rotondo e viene mangiato o da solo o con uova sopra.

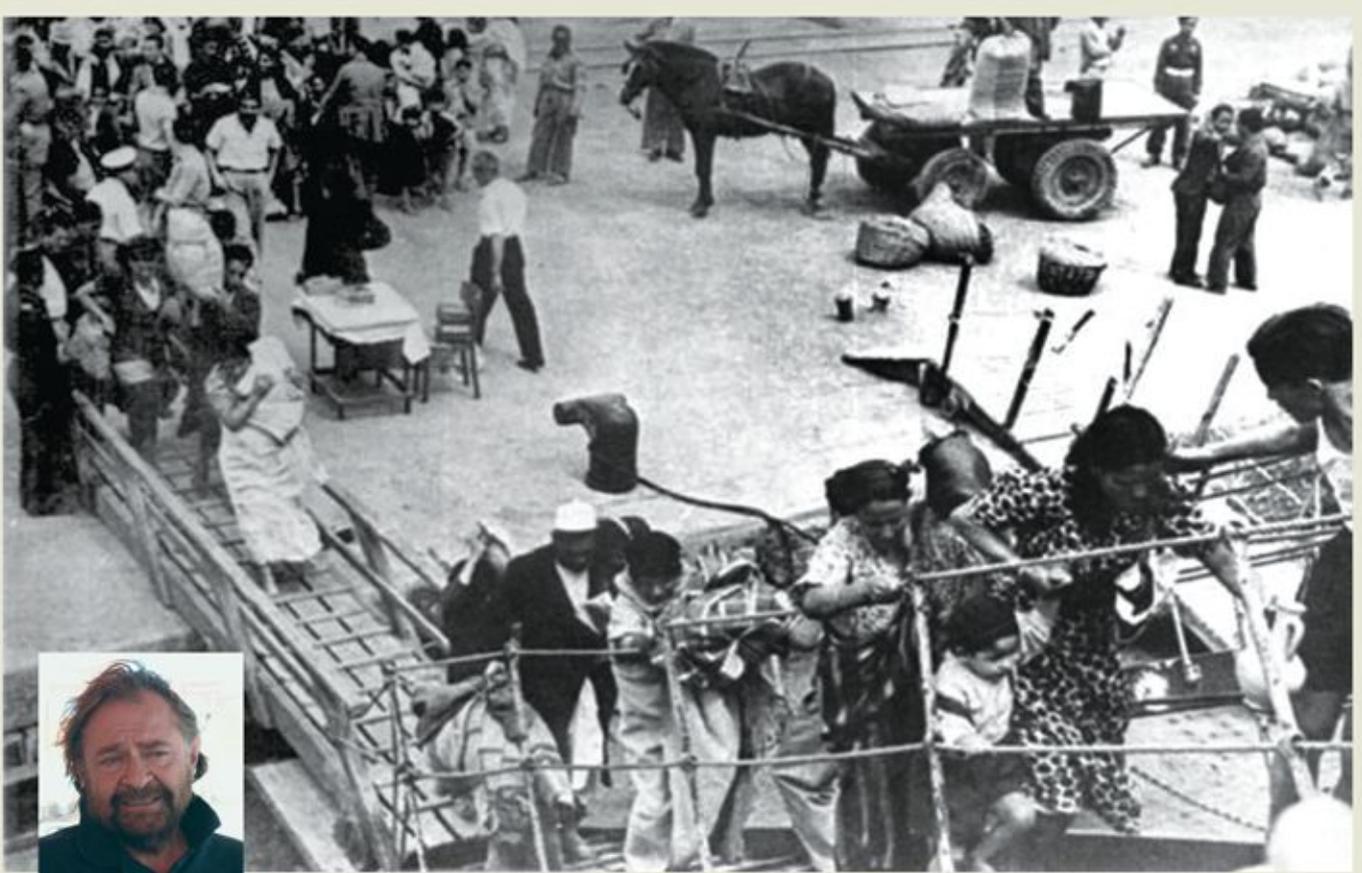
8- Hraimi, zuppa di pesce.

Le canzoni di Schlomit Buhnik

Grazie a You Tube vengo a sapere che c'è una cantante Ebraica che si chiama Shlomit o Salma Buhnik che canta in dialetto libico ma quando l'ho scoperta per caso, ho scoppiato a ridere perché queste sono le canzoni delle feste del matrimonio in Libia...sono le canzoni che a Tripoli si chiamano ZIMZAMAT ovvero le donne che cantano nelle feste del matrimonio ma quale il legame tra questo e You Tube?

COGNOMI CONDIVISI

In Libia di oggi ci sono tante famiglie di origine Ebraiche e tante altre che hanno lo stesso cognome con quelle Ebraiche come per esempio: BUJINH, IMGHIDESH, DABASCH, SAHBOON, INHAISI, GIULI O JWEELY, GERBI, AMROSI, TAYAR, HADAD, FELLAH, CAHLON IN LIBIA C'È CAHLOL, HASSAN, HAGGIAG

Daniel Mimun

La nave degli emigranti

Per l'ennesima volta la nave si immerse a capofitto nel profondo abisso creato dalla nuova onda. La corsa verso la profondità del mare sembrava non aver fine e i passeggeri pensarono che la fine fosse ormai giunta. Ma, miracolosamente, una volta toccata quella che sembrava essere il fondo del mare, quella carretta, normalmente adibita al trasporto del bestiame, con una stanca impennata ricominciava la faticosa salita sulla cresta di una nuova onda per poi, arrivata finalmente in cima, di nuovo ripiombare in basso.

Così per tutta la notte, nel buio profondo di un cielo coperto di torbide nubi che rovesciavano dall'alto un diluvio inarrestabile, in balia a venti che raggiungevano velocità raramente conosciute in quel lembo di mare, il vecchio bastimento «Messina» arrancava faticosamente nel Mediterraneo.

Il comandante, Salvatore Lauria, era molto preoccupato. Da oltre trenta anni percorreva quel mare in tutti i sensi, ma non si era mai trovato in una situazione così precaria. Abituato a trasportare bovini da un porto all'altro, in questo viaggio doveva preoccuparsi del carico, assolutamente inedito per lui, oltre 500 passeggeri fra cui vecchi, donne e una infinita di bambini, tutti stremati dal mal di mare, fra cui molti malati, due moribondi, e perfino una donna incinta. Aveva lasciato Tripoli due giorni prima, con destinazione Haifa.

Il viaggio era molto insolito, per lui. Era stato avvicinato, due settimane prima,

appena attraccato a Trapani, da due signori rudi, spicciativi, che si esprimevano in un italiano quasi corretto ma con un forte accento straniero. Gli offrirono una cifra equivalente a quattro volte il prezzo di una traversata analoga, per portare un carico di 360 persone a Haifa.

Il comandante Lauria avrebbe voluto rifiutare poiché la nave non era attrezzata per il trasporto di persone, e poi 360 erano troppe, oltre al limite di sicurezza che riteneva non dovesse essere superiore a 300. Ma gli armatori, sentita l'offerta, gli ordinarono di attrezzare subito il vascello per lo scopo richiesto.

Era il mese di agosto, 1949. Dopo l'ultimo progrom del 1948, gli ebrei abbandonavano in fretta la Libia, attratti dal sogno sionista. L'idea di riunirsi in un popolo di soli ebrei, provenienti da tutto il mondo, nell'antica terra di Israele, liberi in un paese libero, aveva affascinato quasi l'intera comunità ebraica libica.

Abbandonavano tutto, portavano con sé solo poche masserizie, inseguendo un sogno di libertà e di indipendenza a loro negate per quasi duemila anni.

Quelle oltre cinquecento persone stipate all'inverosimile in quel trabiccolo che veniva chiamato pomposamente piroscalo, avevano aspettato per mesi il loro turno per poter effettuare il passaggio verso la Terra Promessa.

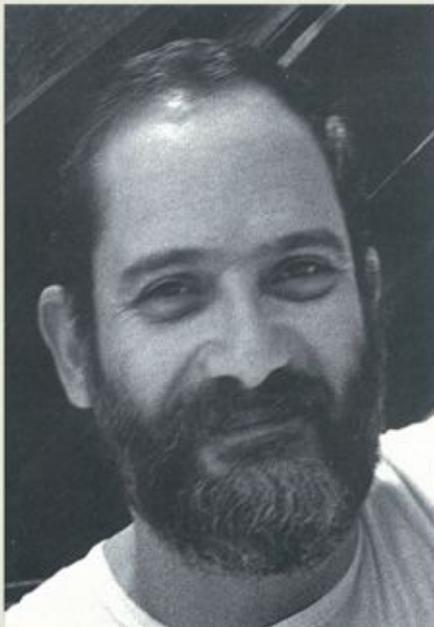
Improvvisamente Lidia, una signora di circa trent'anni, che occupava con la propria famiglia una delle sole quattro cabine a pagamento, si rivolse

all'ufficiale medico pregandolo di venire sottocoperta poiché la donna incinta stava per partorire.

Oltre all'equipaggio, solo Lidia e il più piccolo dei suoi figlioletti non soffriva il mal di mare. La scena era surreale, la nave che precipitava nel buio profondo del mare, avvolta dalla pioggia, centinaia di passeggeri stremati e urlanti, la partoriente sistemata in un angolo sotto coperta, l'ufficiale medico che, aiutato da Lidia improvvisata levatrice, portavano alla luce un bambino sano e incredulo di nascere in quelle condizioni.

L'indomani un vecchio passeggero morì e il capitano avrebbe voluto immediatamente celebrare il funerale nel mare. Regina Mimun, colei che poi diventò la leggendaria Regina Mimun, si oppose con tutte le sue forze poiché a suo avviso la persona deceduta era quasi un santo e avrebbe dovuto essere necessariamente seppellito in Terra Santa. Lauria finalmente cedette a queste pressioni, sotto l'enorme peso delle infinite responsabilità che questo viaggio comportava. In tutto quel disordine va sottolineato che quasi la totalità dei passeggeri si rifiutava di mangiare il cibo della nave e dappertutto sulla nave gruppetti di donne preparavano improvvisati pasti kasher.

Come Dio volle il mare si calmò e dopo un paio di giorni la nave attraccò a Haifa. Quasi tutti i passeggeri vennero inviati nelle maaborot dei «luvim» (i campi dei libici), dove iniziarono il proprio lungo e faticoso inserimento in Erez Israel.

Herbert Pagani Un artista eclettico

Il 25 aprile 1944 nasceva nella nostra Tripoli colui che sarebbe diventato un grande motivo di orgoglio per noi tutti: Herbert Pagani.

Probabilmente non tutti sanno che il vero cognome di Herbert era Haggiag: volete sapere l'origine di "Pagani"? Ebbene, me la raccontò suo padre moltissimi anni fa: il nonno di Herbert, Avraham Haggiag aveva una piccola imperfezione alla gamba e zoppicava. Ora, in Tripolino "zoppo" si dice "Bganni". Da qui, al più Europeo "Pagani" il passo è stato facile !!!

Herbert era indiscutibilmente un rarissimo esempio di mix tra le nostre due grandi matrici: quella Sefardita e quella Ashkenazita: è riuscito a fondere mirabilmente, ad esempio, il calore e i colori della sua terra d'origine con le musiche e i testi di un mitico compositore Belga quale fu Jacques Brel !

Nella realtà suo papà, Clemente (Climo o Clem per gli amici) auspicava per lui un futuro di brillante uomo d'affari: Herbert aveva però ben altre tendenze e aspirazioni, ragione per la quale si produsse tra i due un dissidio insanabile: Herbert espresse in maniera "artistica" il dissidio col padre poetando: "ma di parlare di prodotto mi sono rotto"..... descrivendo mirabilmente la propria aspirazione a realizzarsi in una sfera non "commerciale" ma artistica.

Il dissidio fu acuito dal prevedibile divorzio tra l'autoritario Clem e l'indipendente Giulia Arbib – Jujù per gli amici – Morah e donna di grande intelligenza e temperamento, che mal tollerava il maschilismo del marito.

Descrisse ancora meglio questa condizione per lui straziante attraverso una composizione che desidero ricordare:

"immagina amor mio, tutta un'infanzia senza carezze, una guerra di vent'anni a

colpi di bolli e di avvocati,

nella mia isola si combattevano tre naufraghi della tenerezza, tre relitti dell'amore,

questa fu la mia infanzia"

Jujù e Clem si combatterono a distanza per lunghi anni e, per un curioso caso della vita, morirono a un solo giorno di distanza: la dolcissima Jujù il 12 novembre 2003, il "duro" Clem l'indomani!

Crescendo, il nostro Herbert scopriva di possedere non una, ma molteplici vene artistiche, in ognuna delle quali "esplodeva" man mano dando la stura a un incredibile serie di realizzazioni di successo.

Ne dimenticherò sicuramente tante ma alcune sono di dominio pubblico ed è straordinario elencarle se si pensa che la sua vita da adulto durò purtroppo non più di 25 anni !!

- Fu un brillante conduttore di Radio Montecarlo alla quale portò un taglio nuovo, moderno e

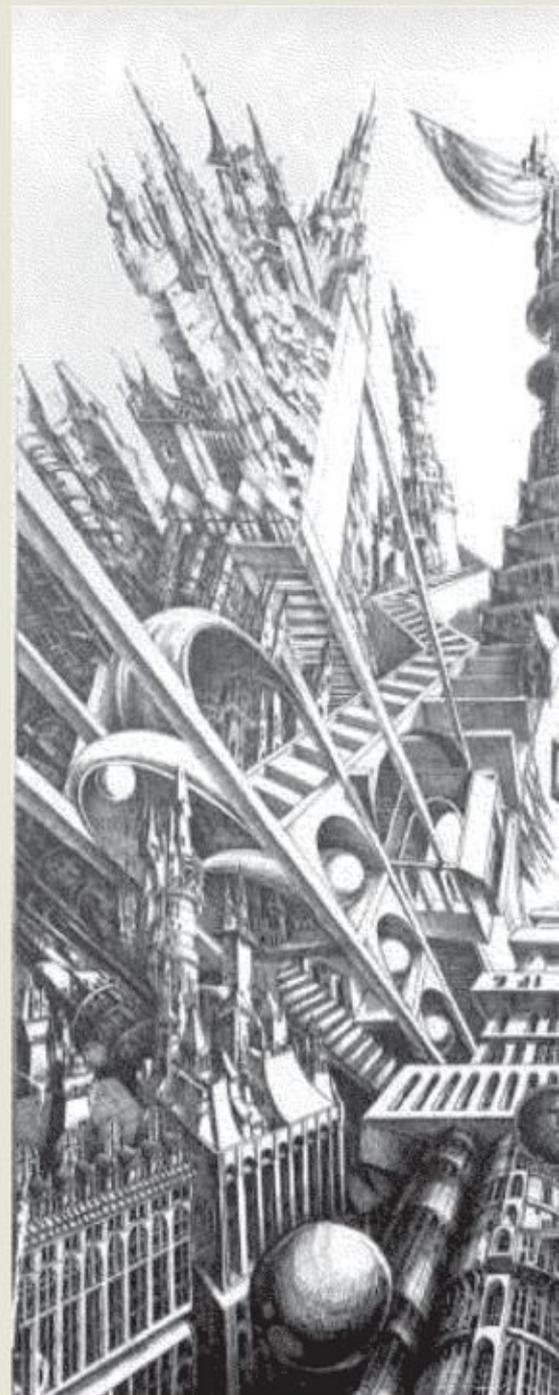
coinvolgente.

- Compose e cantò canzoni di successo passando con disinvoltura da brani "leggeri" quali "cin cin con gli occhiali" a composizioni molto impegnate quali "albergo a ore" che ebbe un straordinario successo.

- Fu l'autore della canzone "Teorema" cantata da Marco Ferradini e collaborò intensamente con Dalida per la quale scrisse molti brani..

- Fu attore in "Marco Visconti" diretto da Anton Giulio Maiano.

Tutto questo non bastava al nostro eclettico e multiforme Herbert, animo creativo e inquieto, che cominciò a spaziare con grande impegno e talento dalla pittura, alla scultura, dal minuzioso e dettagliatissimo disegno a china, alla scenografia teatrale e alla regia televisiva.

Franco Cohen

Nel disegno a china Herbert perseguiva maniacalmente la perfezione e spiegava: "mio nonno Avraham era orefice e lavorava di cesello. Il lavoro manuale produce pace: più il segno è preciso più il sogno diviene realtà !!"

Alla domanda "come fai a conciliare tutte queste creazioni ?" Herbert rispondeva con grande naturalezza: " tutte le discipline della comunicazione sono tra loro comunicanti" : geniale, no ??

L' indiscusso genio creativo di Herbert ricevette molto presto dei riconoscimenti: nel 1964, a vent' anni, ricevette gratificazioni alla prima mostra di chine e incisioni alla galleria Pierre Picard di Cannes (tra i clienti vi era Federico Fellini !!!).

Le sue opere colpirono talmente il poeta Jean Rouselot da fargli esclamare con ammirazione:

" è un magnifico visionario a soli vent' anni !!!"

Come tutte le personalità complesse Herbert era contemporaneamente entusiasta e malinconico, sereno e inquieto.. I suoi disegni – così come le sue incomparabili sculture in legno (memorabili quelle di Gerusalemme e di Parigi) – trasmettono inquietudini al limite dell' incubo.

E' stato detto che Herbert fosse in perenne ricerca di .....qualcos' altro. E' stato anche detto che anelasse un nuovo Rinascimento

Ma l' interpretazione più suggestiva per noi Tripolini è che, tra le ragioni della sua malinconia, ci fosse l' indegna distruzione di 150 sue opere avvenuta in seguito a una irruzione della Polizia di

Tripoli dopo il colpo di stato di Gheddafi.

Se tutto questo non bastasse, risulta facile considerare quanto Herbert fosse più avanti dei suoi coetanei e fosse dotato di una coscienza sociale che purtroppo è latitante in molti giovani anche ai nostri tempi: Herbert fu un ecologista e un "vero" pacifista oltre quarant'anni fa !! Fu un pacifista straordinario in quanto credeva fortemente nella pace, ma non tollerava al tempo stesso che chiunque la strumentalizzasse e mettesse in discussione le frontiere e l' esistenza di Israele.

Pagò un prezzo molto alto per tutto questo rompendo in maniera energica i propri rapporti con la "sinistra" ai cui ideali credeva fortemente ma che lo deluse profondamente a causa della sua politica violentemente anti Israeliana.

I lettori mi consentiranno una piccola divagazione personale: quando mia sorella Denise sposò lo zio di Herbert (Vittorio), Herbert e io eravamo poco più che ragazzi e lui mi faceva volentieri da guida a Milano facendomi scoprire angoli affascinanti quali il mercatino di Senigaglia, ove acquistava dai rigattieri tutto quanto fosse "strano" e in particolare le bottiglie di vetro purchè fossero di forme artistiche: spesso le affidava a un elettricista "complice" che le trasformava, con mia grande meraviglia, in splendide abat-jour !!!

Il nostro grande Herbert ci abbandonò il 16 agosto 1988 – a soli 44 anni - lasciando un vuoto incolmabile alla sua famiglia, ai parenti diretti e indiretti (tra i quali il sottoscritto), a tutta la Comunità Tripolina e, non ultima, alla Comunità artistica in senso lato.

Risarcimento danni di Guerra dalla Germania

Joseph Maimon

Biniamin, tu che sei un sopravvissuto al campo di concentramento di Giado raccontaci di quando sono entrate le truppe tedesche a Bengazi.

Le truppe tedesche comando di Rommel entrano nel 1941 a Bengazi onde combattere gli Inglesi che si accingevano a conquistare l'Egitto.

Da questo momento si inasprisce il rapporto con gli ebrei e giunge all'apice nell'aprile del 42 quando circa 2700 ebrei bengazini vengono internati in un campi di concentramento , in maggioranza in quell di Giado che si trova a sud-est di Tripoli, in attesa di essere trasferiti ai campi di sterminio in Europa.

Oltre a questi 800 ebrei libici sono stati trasferiti in campi di concentramento in Europa compreso quello di BergenBelsen. Durante la Guerra centinaia di ebrei libici che furono costretti ai lavori forzati. La fuga precipitosa delle armate desche ha miracolosamente compromesso la traduzione dei 300 ebrei rimasti in citta'. Con la riconquista della Cirenaica da parte dei tedeschi gli ebrei fuggirono e trovarono rifugio nei villaggi arabi . In seguito alla definitiva conquista della Cirenaica da parte degli Inglesi nel luglio del 1943 i rifugiati tornarono alle loro case gia' saccheggiate dagli arabi o distrutte dai bombardamenti lasciandosi dietro 562 morti nei campi di concentramento.

E quando gli Ebrei di Bengazi hanno fatto l'Alia' ?

Dopo la nascita dello Stato il 95%

della popolazione ebraica emigro' in Israele

Gli ebrei Libici hanno mai ricevuto un risarcimento per le sevizie subite ?

Negli anni cinquanta quando erano in atto le trattative per i risarcimenti dalla Germania una delegazione dell'Associazione Ebrei di Libia formata dal suo presidente sig. Avigdor Raccah z"l, dal sig. Yosef Duani z"l e dal sig. Biniamin Doron (Dadush) si presento' davanti al presidente del Congresso Sionista Mondiale dr. Nahum Goldman z"l pretendendo di includere anche i Libici nella lista degli aventi diritto al risarcimento ,si sentirono dire che la Libia non era parte in causa. Il sig Raccah spiego' dettagliatamente le angherie , le sofferenze e le deportazioni subite durante le due occupazioni tedesche ma fu licenziato con la l'umiliante accusa di voler approfittare della Shoah. Dopodiche' la delegazione cerco' altre strade e si rivolse all'allora Ministro degli Esteri Moshe' Sharet z"l ricordandogli che durante la sua visita a Bengazi nel 1944 in qualita' di Incaricato per gli Affari Esteri del Governo ebraico provvisorio in visita ai soldati dell'ottava armata , aveva sentito le storie direttamente dalla bocca dei superstiti Libici a Bengazi appena liberati . La delegazione ottenne la promessa che si sarebbe tenuto conto degli Ebrei dei Paesi Arabi dopo aver sistemato gli Ebrei d'Europa . Non essendo ancora soddisfatti si rivolse all'allora Cancelliere Adenauer il quale rispose confermando che agli ebrei libici di Cirenaica e di Bengazi spettavano i

risarcimenti. Cio' malgrado le lungaggini burocratiche non permisero l'effettiva risoluzione della dibattito. Un grande dispendio di energie venne impegnato dal Presidente Avigdor Raccah da Yosef Duani e da me stesso.

Grazie all'attivismo dell'Organizzazione mondiale Ebrei di Libia che non ha demorso negli anni e all'appassionato coinvolgimento del Viceministro del Tesoro Itsac Cohen e del Ministro degli Affari Sociali Moshe' Cahlon nel 2010 si e' raggiunto un accordo con il Tesoro che avrebbe esteso a tutti gli Ebrei di Libia immigrati entro il 1953 il risarcimento una tantum previsto dal Tesoro Tedesco assieme ad una pensione mensile a vita. Nel giro di poco tempo l'Organizzazione si e' attivata affinche' tutte le domande fossero evase.

A beneficio di coloro i quali non vivono oggi in Israele diro' che e' ammesso al risarcimento "una tantum" unicamente chi e' stato internato in un campo di concentramento oppure ha vissuto in un villaggio dove e' stato dichiarato il coprifuoco (la citta' di Tripoli e' esclusa). Egli dovra' rivolgersi al Comitato per il risarcimento Danni di Guerra presso l'Ambasciata Tedesca nel Paese dove abita.

Per la storia va inoltre detto che ci si poteva rivolgere alla Germania direttamente entro il 1969 per ricevere una pensione , esistono individui che ci sono riusciti , e ricevono una pensione atutt'oggi fin dal lontano 1956; oramai sono scaduti i termini.

Novembre 2011

Yaakov Jack Abta

La lingua Ebraica: antica e colta

La conoscenza di svariate lingue, e' per tutti certamente un grande vantaggio. Per un per un ebreo, comunque, la conoscenza dell'ebraico, che generalmente apprende nell'infanzia o al pi tardi quando arriva all' eta' del Bar Mitzva, e' una grande dote.

La lingua ebraica, le cui radici derivano principalmente dalla Bibbia, ha avuto sempre un vasto e ricco vocabolario oltre che diversi stili di espressioni. Chiunque voglia conoscere profondamente l'ebraico, dovrebbe prima studiare ben bene la Bibbia, base originale e fonte della lingua.

Chi conosce bene pi di una lingua, avra' avuto certamente modo di percepire che ognuna di esse e' generalmente ricca di vocaboli, sinonimi, espressioni, mezzi atti a meglio descrivere situazioni o concetti complessi.

In ebraico per , trovo ci sia piu ricchezza di vocaboli ed espressioni che permettono di esprimere nel migliore dei modi il pensiero cui far partecipi terzi.

Un semplice esempio che mi viene in mente: per dire 'con piacere', in ebraico si puo usare 'Beratzon', 'behefetz lev' oppure 'yihye ze li leoneg' etc.

L ebraico si distingue anche per quella caratteristica che non riscontro in molte altre lingue, cioe' i segni di cantillazione, il punteggiaggio delle lettere, il composto della preghiera, l'accento anticipato (milleel) e l'accento ritardato (millera) etc.

Quanto sopra, rende ancor pi ricca la lingua, offrendo una vasta disponibilita di espressioni. Per questo diventa molto importante e spesso essenziale conoscere

i sopraddetti segni etc., poiche' a volte possono cambiare il significato di una parola.

Ad esempio nelle seguenti due espressioni: "Raama nafshi" e "Rama Bayam", nel primo caso $\times$ Rama $\div$ significa "sollevata la mia anima" mentre nel secondo caso significa "buttato nel mare $\div$, e ci nonostante la punteggiatura delle vocali sia assolutamente identica.

Non dubito ci siano ottime traduzioni del $\times$ Tanach $\div$ in diverse lingue. Riuscire comunque a leggerlo nella versione originale, in ebraico antico, e' una soddisfazione particolare.

La capacita di esprimersi correttamente in ebraico, si basa in gran parte su uno studio approfondito del Tanach: studiare il Tanach e' un grande piacere e come ha scritto il 'Naim Zemirot Israel' David Hamelech nel Tehillim (119/92) "se non fosse la Tua Tora il mio svago, sarei perso nella mia poverta."

Esistono diversi stili e versioni della lingua ebraica: prima tra tutte resta il Tanach per c'e' da sottolineare anche l'apporto e innovazioni linguistiche dei poeti ebrei della Spagna (Yehuda Halevi e altri), oltre a quello dei poeti ebrei di altri paesi europei degli ultimi secoli, la versione moderna dei sabres che si rispecchia particolarmente bene nel modo di esprimersi del $\times$ Gashash Hahiver $\div$ famoso trio umoristico ed altri.

Anche in Libia abbiamo avuto molti famosi eccellenti poeti ebrei: Rabbi Shimon Lavi (compositore di Bar Yohai), i Rabbini Frigia Zuaertz, Ammishaddai Guetta, Shalom Benattia, Shabtai Seada, Gado Machluf e numerosi altri. Le loro opere

pur troppo non sono state trasmesse ai posteri.

Gli ebrei libici sono stati fortunatamente guidati da bravi Rabbini e maestri dalla completa padronanza della lingua ebraica. 'risaputo infatti, che una volta arrivati in Israele, molti nativi israeliani (Sabres) si meravigliassero dell'ottimo livello di conoscenza della lingua con cui questi nuovi olim si esprimevano, un Ebraico praticamente perfetto, al punto che diversi dei nostri maestri siano stati riconosciuti idonei dalle autorita culturali israeliane a partecipare in comissioni ufficiali per un corretto ebraico.

Uno di loro, il famoso Prof. Yaakov Guetta (Zatzal), e' stato consigliere sia della Accademia della Lingua Ebraica che di altri enti culturali. Ci sono stati anche molti altri nostri dotti che hanno "dettato" in varie istituzioni la giusta lingua ebraica.

In Libia, c'era un'accesa campagna per diffondere l'ebraico, e famoso resta il detto "Yehudi, dabber Ivrit" (ebreo, parla in ebraico). Infatti molte famiglie ebraiche parlavano l'ebraico a casa. L'ebraico lo si parlava anche nei Circoli 'Ben Yehuda' di Tripoli che e' stato fondato in nome di Eliezer Ben Yehuda (il redentore della lingua ebraica), "Maccabi", e altri diversi circoli in altre citta, fra l'altro a Bengasi i circoli "Gheulla" e "Nadav."

Termino queste mie righe facendo un caldo appello a tutti gli ebrei del mondo: mettetevi tutti, donne e uomini, a studiare l'ebraico, per godere quanto prima del grande vantaggio di conoscerlo.

Kislev 5727 January 2012

GERMOGLI 13

Pubblicazione trimestrale dell'organizzazione mondiale degli ebrei di Libia

I germogli appaiono sulla terra, il tempo dell'usignolo e' giunto, e nel nostro paese si ode la voce della tortora

